

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

БЛАГОВА Тетяна Олександрівна

УДК 793.3.071.5(477) «19/20»(043.3)

**РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, м. Полтава.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Хомич Лідія Олексіївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
заступник директора з наукової роботи
(м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Дічек Наталія Петрівна,
Інститут педагогіки НАПН України; завідувач
відділу історії та філософії освіти (м. Київ);

доктор педагогічних наук, професор
Васянович Григорій Петрович,
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, професор кафедри соціальної
роботи, управління та суспільних наук (м.
Львів);

доктор педагогічних наук, професор
Черкасов Володимир Федорович,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, завідувач кафедри музичного
мистецтва та методики музичного виховання
(м. Кропивницький).

Захист відбудеться «11» травня 2021 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному веб-сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розіслано « 10» квітня 2021 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реформаційні процеси в сучасній хореографічній освіті України зумовлюють необхідність збагачення її теорії і практики, розширення та оновлення спектра фахових дисциплін, інноваційних методик і технологій, які репрезентують навчання «мистецтва руху» в різних соціальних інституціях (освітніх і культурних) задля формування високоосвіченої, творчої особистості майбутнього фахівця. Пріоритетні напрями та шляхи розв'язання окресленого завдання актуалізовано в нормативно-правовій площині: у Законах України «Про освіту» (2018 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про культуру» (2010 р.), у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» (2011 р.), «Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 рр.» (2015 р.), «Концепції Нової Української школи» (2016 р.), у «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» та «Комплексній програмі художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (2004 р.), у «Концепції державної політики в галузі культури на 2005–2007 рр.» (2005 р.), у критеріях Національної рамки кваліфікацій (із змінами 2020 р.) щодо підготовленості майбутніх фахівців-хореографів до професійної діяльності.

Вивчення хореографічно-педагогічного досвіду минулого, його узагальнення та творче переосмислення є актуальним для збереження унікальності національної хореографічної школи (наукової, виконавської, педагогічної), успадкування глибинних культурно-просвітницьких традицій, започаткованих її знаними представниками.

Методологічну цінність у розвитку хореографічної культури й освіти становлять праці вітчизняних теоретиків-мистецтвознавців (А. Гуменюка, М. Загайкевич, Ю. Станішевського) та мистецько-педагогічні здобутки видатних українських хореографів-практиків (В. Авраменка, К. Балог, Г. Березової, М. Вантуха, К. Василенка, В. Верховинця, П. Вірського, В. Вронського, О. Голдрича, Л. Калініна, Б. Колногузенка, А. Короткова, А. Кривохижі, Д. Ластівки, В. Петрика, Л. Чернишової, Я. Чуперчука та ін.).

Проблематика розвитку хореографічної освіти, динаміка її трансформаційних змін, формування змістових напрямів представлена в контекстах філософського осмислення феномену танцю, природи його походження, соціокультурного змісту (А. Амашукелі, Н. Атітановою, Н. Аркіною, Ю. Афанасьєвим, С. Безклубенком, А. Волинським, Р. Вороніним, І. Герасимовою, С. Куракіним, Н. Курюмовою, Є. Луговою, Л. Моріною, Н. Осінцевою, В. Роммом, І. Сироткіною, А. Фоміним); в історико-культурологічному аспекті (Ю. Бахрушиним, Л. Блок, І. Бодуновою, М. Вашкевичем, Н. Горбатовою, М. Друскіним, О. Єльохіною, О. Жбанковою, В. Красовською, С. Легкою, Ю. Слонімським, С. Худековим); у мистецтвознавчому та вузькопрофесійному хореографічному дискурсах (Д. Бернадською, П. Білашем, М. Васильєвою-Рождественською,

Н. Волчуковою, Р. Герасимчуком, Г. Добровольською, О. Касьяною, К. Кіндер, О. Лиманською, Т. Медвідь, О. Мерляною, А. Нагачевським, В. Пастух, В. Пасютинською, А. Підлипською, О. Плахотнюком, М. Погребняк, Т. Пуртовою, В. Уральською, О. Чепаловим, Н. Шереметьєвською, В. Шкоріненком).

Авторські системи професійної підготовки хореографів знайшли своє різновекторне відображення в розробках відомих балетмейстерів (Г. Алексідзе, Н. Базарової, А. Ваганової, Є. Валукіна, В. Ванслова, К. Голейзовського, Ю. Громова, Р. Захарова, В. Костровицької, С. Лифаря, Ф. Лопухова, В. Мей, А. Мессерера, І. Мойсеєва, Т. Ткаченко) та наукових розвідках сучасних дослідників у галузі аматорської і професійної хореографії (Л. Андрощук, С. Забрєдовського, Д. Зайфферта, О. Калініної, Л. Макарової, О. Мартиненко, В. Нікітіна, Т. Павлюк, В. Похилєнка, О. Ребрової, Т. Сердюк, Т. Філановської, А. Фоміна, П. Фриза, Л. Цветкової, О. Шамрової, А. Шевчук, М. Юр'євої).

Персоналістичний підхід у галузі проілюстровано в наукових розвідках Г. Боримської, О. Бойко, Н. Вадясової, Н. Дем'янка, К. Добротворської, О. Жирова, І. Книш, Б. Кокуленка, О. Колоска, Л. Косаковської, В. Купленника, В. Литвинєнка, О. Маншиліна, Н. Марусик, Р. Пилипчака, Ф. Погребєнника, Б. Стаська, О. Шаповал, М. Шкарабана.

Однак історія професійної хореографічної підготовки в Україні в різних організаційних формах гуманітарної ланки освіти залишається в латентному стані наукової рефлексії. У науково-педагогічній галузі тривалий час зберігається низка *суперечностей*, що існують у сучасній науково-педагогічній теорії та практиці хореографічної освіти, зокрема між:

- зростанням вимог до хореографічної освіти в Україні та недостатнім рівнем об'єктивного визначення її сутності, теоретико-методологічних засад, еволюційних тенденцій, чинників, функційності в сучасному культурно-освітньому просторі;

- потребою в цілісному студіюванні розвитку національної хореографічної освіти як системи та її фрагментарним, аспектним дослідженням;

- значним масивом наукових розвідок із теорії та практики хореографічної професійної підготовки і відносно невисоким рівнем їхнього аналізу, систематизації та узагальнення;

- потребою збереження усталених традицій національної хореографічної освіти та усвідомлення нових можливостей її розвитку в умовах глобалізації та євроінтеграції;

Актуальність наукової проблеми, її теоретичне і практичне значення, доцільність репрезентивного представлення в сучасному історико-педагогічному дискурсі зумовили вибір теми дисертації **«Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття)»**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри хореографії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка «Авторський танцтеатр у соціокультурному просторі

сучасності» (РК № 0118U004313). Тему затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 9 від 29 квітня 2010 року) й узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 15 червня 2010 року).

Об'єкт дослідження – хореографічна освіта в Україні.

Предмет дослідження – форми організації, зміст, тенденції хореографічної освіти в Україні періоду ХХ – початку ХХІ століття.

Мета дослідження: на основі цілісного аналізу розвитку хореографічної освіти в Україні у ХХ – на початку ХХІ століття виявити її провідні тенденції в різних формах організації та окреслити основні напрями творчого використання конструктивних ідей у сучасних соціокультурних умовах.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати понятійний апарат дослідження.
2. Схарактеризувати генезу хореографічної освіти у філософсько-культурологічному аспекті.
3. Визначити особливості формування теоретичних концептів хореографічної освіти у вимірі історичних, соціокультурних і мистецьких детермінант.
4. Дослідити структуру, форми організації, зміст допрофесійної хореографічної підготовки в Україні в період ХХ – початку ХХІ століття.
5. Розкрити динаміку розвитку форм організації та змісту хореографічної освіти в Україні в позаінституційних неформальних формах організації.
6. Схарактеризувати специфіку, рівні, змістові напрями підготовки хореографічних кадрів у структурі професійної мистецької освіти у досліджуваній період.
7. Розробити періодизацію розвитку хореографічної освіти в Україні в період ХХ – початку ХХІ століття.
8. Узагальнити провідні тенденції розвитку хореографічної освіти в Україні та обґрунтувати основні напрями творчого використання конструктивних ідей у сучасних соціокультурних умовах.

Хронологічні межі дослідження охоплюють історичний період ХХ – початку ХХІ століття. Визначення *нижньої межі* (початок ХХ століття) зумовлене запровадженням на українських землях професійної хореографічної освіти у структурі театральньо-видовищній індустрії; активізацією в соціумі студійних форм хореографічної підготовки як напряму масової культури, ґрунтованих на ідеях оновлення естетики академічного хореографічного виконавства. *Верхня межа* (початок ХХІ ст.) зумовлена актуалізацією реформування мистецької освіти в Україні, структуруванням організаційних форм аматорської і професійної хореографічної підготовки, активізацією їхнього розвитку, підвищенням ролі хореографії в системі загальної та професійної мистецької освіти, стимульованим низкою нормативно-правових документів і урядових програм галузей освіти і культури.

Концепція дослідження визначається складним інтегративним характером розвитку хореографічної освіти в Україні, яка представлена як об'єкт міждисциплінарного дискурсу, інтермедіальний соціокультурний

феномен у царині мистецької освіти. Хореографічну освіту також інтерпретуємо своєрідним ретранслятором соціокультурної динаміки, що акумулює культурно-мистецькі, етнічні, ідеологічні, художньо-естетичні та педагогічні настанови визначеного історичного періоду у специфічний спосіб, притаманними йому методами й засобами. В основі системності хореографічної освіти закладена її ступеневість і багаторівневність.

Основоположна ідея дослідження полягає в тому, що хореографічна освіта в Україні, як складник освіти мистецького профілю, є багатофункційним і багатоструктурним діалектичним процесом, динаміка якого відбувалася впродовж визначеного історичного періоду в розмаїтті організаційних форм і мала ознаки і неперервності, і дискретності. Хвилеподібність її поступу потверджується виникненням на кожному із етапів реформаційних змін певних культурно-мистецьких течій, новаторських концепцій, хореографічно-педагогічних ідей, які поступово трансформувалися й утверджувалися в освітні парадигми теорії і практики професійної хореографічної підготовки, виокремлювалися в цілісні авторські хореографічні школи або зникали. Інтермедіальний характер хореографічної освіти зумовлював активну кореляцію концептів її розвитку зі стратегіями й тенденціями культурно-мистецької галузі.

Концепція дослідження базується на трьох взаємопов'язаних концептах – методологічному, теоретичному та методичному.

Методологічний концепт розкриває адаптацію методологічного інструментарію філософії, історії, культурології, мистецтвознавства та інших наук до вивчення хореографічної освіти як історико-педагогічного феномену; ґрунтується на історико-хронологічному, системному, інтермедіальному, структурно-функціональному, культурологічному, парадигмальному, персоналістичному, особистісно-орієнтованому та аксіологічному підходах до вивчення закономірностей цілеспрямованого та взаємозумовленого розвитку хореографічної освіти в Україні.

Теоретичний концепт передбачає здійснення наукової аналітики розвитку хореографічної освіти в Україні в зіставленні історико-педагогічного, культурологічного, мистецтвознавчого та вузькопрофесійного хореографічного дискурсів, через призму загальнофілософського розуміння та історико-культурної ідентифікації; уможливує висвітлення сутності досліджуваного феномену, його структури, еволюції організаційних форм, змістово-функційних характеристик, передумов та чинників розвитку, динаміки формування тезаурусу й методів із позицій системного міждисциплінарного підходу.

Методичний концепт передбачає аналіз навчально-методичного забезпечення хореографічної підготовки на різних освітніх рівнях, із визначенням мети, організаційних форм, змісту, методів і засобів навчання; спрямовується на розроблення теоретико-методичного супроводу для викладання хореографії в різних формах організації, реалізацію культурно-мистецьких проєктів, визначення перспектив використання прогресивних історико-педагогічних надбань у галузі національної хореографічної освіти.

Методологічну основу дослідження становлять філософські положення наукової теорії пізнання як основа обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження хореографічної освіти, концептуальні положення мистецької освіти; взаємозв'язок і взаємодія методологічних підходів щодо розвитку хореографічної освіти:

– *історико-хронологічний* підхід допомагає простежити освітні зміни на різних історичних етапах в тісному зв'язку з конкретними історичними й соціокультурними умовами та в чіткій хронологічній послідовності, що вможливорює обґрунтування періодизації розвитку хореографічної освіти в Україні у ХХ – з початку ХХІ століття;

– *системний* підхід дає змогу розглядати розвиток хореографічної освіти в Україні як неперервний процес системних змін усіх її складників, що є взаємопов'язаними компонентами (форми організації, змістові напрямки) в єдності із суспільно-політичними, культурно-мистецькими та організаційно-педагогічними детермінантами;

– *інтермедіальний* підхід передбачає студіювання розвитку хореографічної освіти з позицій системності та міждисциплінарності, у зіставленні освітнього, культурологічного та мистецького дискурсів;

– *структурно-функціональний* підхід дозволяє здійснити науковий аналіз феномена хореографічної освіти й передбачає виокремлення в її складі певної структури та встановлення функційних зв'язків між її елементами;

– *культурологічний* підхід вможливорює дослідження парадигмальних змін у сутності, статусі, функційній значущості професійної танцювальної діяльності конкретного історичного періоду як наслідок паралельних глибинних загальнокультурних трансформацій;

– *парадигмальний* підхід передбачає розгляд і конструювання хореографічної освіти як реалізацію певної парадигми педагогіки мистецтва, що домінувала у визначений історичний період;

– *персоналістичний* підхід дозволяє визначити особисті досягнення знаних представників професійної хореографії активатором формування концептів хореографічної педагогіки й загалом ціннісно-культурного фонду національної хореографічної освіти;

– *особистісно орієнтований* підхід передбачає спрямованість хореографічної підготовки на формування цілісної, духовно багатой особистості на основі залучення до надбань національних мистецьких традицій хореографії та формування спеціальних знань, умінь і навичок;

– *аксіологічний* підхід орієнтує на вивчення розвитку національної хореографічної освіти з позиції виявлення її ціннісних орієнтирів.

Теоретичною основою дослідження є:

концептуальні положення з історії національної системи освіти (Л. Баїка, Л. Березівської, А. Бойко, В. Борисенка, Л. Вовка, Б. Года, С. Гончаренка, Н. Дем'яненко, Н. Дічек, М. Євтуха, І. Зайченка, Н. Калениченка, В. Кременя, О. Лавріненка, М. Левківського, О. Любара, В. Майбороди, Н. Ничкало, Н. Сейко, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.);

теоретико-методологічні засади професійної підготовки вчителя (О. Абдуліної, А. Алексюка, О. Антонової, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, А. Іванченка, О. Савченко, Л. Хомич, О. Щербакова, Т. Яценкота ін.);

дослідження з проблем методології мистецької освіти (О. Аніщенко, Г. Васяновича, С. Волкова, О. Дем'янчука, Н. Добровольської, Т. Завадської, І. Зязюна, М. Кагана, М. Лещенко, Л. Масол, С. Мельничука, Н. Миропольської, О. Михайличенка, Г. Ніколаї, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, О. Ребрової, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Сотської, Н. Сулаєвої, Т. Танько, В. Черкасова, В. Чернеця, Л. Хлебникової, К. Шамаєвої, О. Шевнюк, В. Шульгіної, О. Щолокової, Б. Юсова та ін.);

фундаментальні теоретичні праці, присвячені дослідженню генези української культури (Д. Антоновича, О. Воропая, В. Гнатюка, Б. Грінченка, М. Грушевського, К. Квітки, С. Килимника, Ф. Колесси, І. Крип'якевича, М. Лисенка, В. Милорадовича, В. Скуратівського, А. Терещенка, І. Франка, П. Чубинського, В. Шухевича, Д. Яворницького та ін.);

теоретико-методологічні засади розвитку хореографічної освіти в Україні (С. Безклубенка, Р. Герасимчука, А. Гуменюка, С. Забрєдовського, М. Загайкевич, А. Згурського, О. Касьянової, А. Нагачевського, Т. Пуртової, Ю. Станішевського, М. Степового, Ю. Тертичного, В. Уральської, Ю. Чурко, М. Шатульського та ін.).

авторські концепції видатних балетмейстерів ХХ ст. (В. Авраменка, Г. Алексідзе, Н. Базарової, Ф. Баклана, Г. Березової, А. Ваганової, М. Вантуха, К. Василенка, В. Верховинця, П. Вірського, В. Вронського, Ю. Громова, К. Голєйзовського, Р. Захарова, Г. Кирилової, Р. Клявіна, С. Лифаря, Ф. Лопухова, А. Мессерера, І. Мойсеєва, В. Писарєва, А. Рубіної, Н. Скорульської, І. Смірнова, А. Шекери та ін.).

У процесі дослідження використано комплекс **методів**, а саме: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, узагальнення, ретроспективний та хронологічний методи) – для вивчення процесуально-змістових і організаційних складників хореографічної освіти; *історико-педагогічний* – для визначення та обґрунтування концептуальної ідеї дослідження; *термінологічний* аналіз спеціальної літератури – для визначення понятійно-термінологічного апарату відповідно до предмета дослідження; *проблемно-генетичний* – для ретроспективного висвітлення й реконструкції системи хореографічної освіти України в досліджуваній період; *порівняльно-педагогічний* – для зіставлення мистецько-педагогічних явищ, подій, фактів, авторських концепцій хореографічної освіти з метою виявлення в них спільного та відмінного; *історичний* – з метою розроблення періодизації системи хореографічної освіти України у ХХ – на початку ХХІ століття; *системно-структурний* – для розроблення структури дослідження, визначення його організаційних і процесуально-змістових особливостей; *конкретно-історичний* – для аналізу й порівняння суспільно-політичних та освітніх реформ, нормативно-правових актів, у яких акумульовано парадигми хореографічної освіти; *актуалізації та прогнозування* – для визначення науково-практичних здобутків, суперечностей, перспективних тенденцій досліджуваного процесу та

їх використання у формуванні теорії та практики хореографічної освіти сьогодення.

Джерельну базу дослідження становлять:

– архівні документи із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України): Ф. 166 Народний Комісаріат освіти Української СРР (з 21 січня 1919 р.), Міністерство освіти УРСР (з 25 березня 1946 р.); Ф. 2581 – Народне Міністерство освіти УНР; Ф. 4762 – Комітет у справах культурно-просвітницьких установ при Раді Народних Комісарів УРСР, м. Київ; Ф. 4763 – Українське управління у справах мистецтв при Раді Народних Комісарів УРСР, м.м. Харків–Київ; Ф. 4694 – Центральний науково-методичний кабінет культурно-освітньої роботи Міністерства культури УРСР; Ф. 5116 Міністерство культури УРСР; Ф. 5132 – Центральний будинок народної творчості Міністерства культури УРСР (1944–1964 рр.); Державного архіву м. Києва (Держархіву м. Києва): Ф. Р-1193 – Київський державний інститут театрального мистецтва імені Карпенко-Карого Міністерства культури УРСР; Ф. Р-1504 – Київське державне хореографічне училище Міністерства культури УРСР; Ф. Р-1516 – Київський державний інститут культури імені О.Є. Корнійчука Міністерства культури УРСР. Серед них: нормативні документи – законодавчі акти урядів СРСР та УРСР, документація Народного комісаріату освіти УСРР, Міністерства освіти СРСР, УРСР, «Збірники наказів і розпоряджень Народного Комісаріату Української СРР», «Бюлетені Народного Комісаріату освіти СРСР», «Інформаційні збірники Міністерства освіти України»; звітна документація навчальних закладів різних освітніх рівнів; навчальні матеріали культурно-мистецьких об'єднань, семінарів, курсів; стенограми, резолюції всесоюзних і республіканських з'їздів, нарад, творчих конкурсних змагань;

– автентичні матеріали (монографії, наукові та науково-методичні розвідки вчених, авторські методичні доробки хореографів-методистів, результати творчих конференцій, змагальних заходів, науково-практичних семінарів хореографів);

– критико-біографічні, інструктивні, дидактичні матеріали профільних методичних відділів Центрального Будинку народної творчості СРСР, УРСР; матеріали фахової періодики (журналів «Вестник физической культуры», «Жизнь искусства», «Зрелища», «Клуб», «Культурно-просвітницька робота», «Музичне життя», «Народна творчість та етнографія», «Соціалістична культура», «Театральне життя», «Український театр», «Фізкультура и спорт», «Художественная самодеятельность»);

– репертуарні й навчально-методичні збірки («Библиотека клубного работника», «Бібліотечка художньої самодіяльності», «Вихор», «Запрошення до танцю», «Райдуга», «Ритми», «У ритмі танцю»);

– навчально-методичні ресурси, зібрані в «Єдиному тематичному плані видання методичних матеріалів з питань самодіяльної художньої творчості різних жанрів».

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*: цілісно проаналізовано генезу й розвиток

хореографічної освіти в Україні впродовж ХХ – з початку ХХІ століття; визначено сутність поняття «хореографічна освіта» як історико-педагогічного феномену в широкому соціокультурному, педагогічному, вузькому спеціалізованому значеннях; розкрито основні *закономірності* (зумовленість організації хореографічної освіти суспільно-політичними, ідеологічними, соціокультурними детермінантами; взаємозв'язок і взаємовплив зарубіжних і вітчизняних теорій, авторських концепцій, шкіл, виконавських практик у процесі формування змістових напрямів хореографічної освіти; забезпечення прогресивного поступу національної хореографічної освіти творчими досягненнями знаних хореографів України); визначено провідні *тенденції* розвитку *професійної* хореографічної освіти (елітарність (винятковість фахових вимог), традиційна закритість та інерційність в аспекті тяжіння до академічних канонів професійної підготовки, особистісно-орієнтований підхід, рання фахова спеціалізація; консерватизм змісту навчання, зумовлений вузькопрофесійними виробничими потребами), *допрофесійної* хореографічної освіти (кореляція загальноосвітніх і вузькоспеціалізованих цілей, завдань танцювальної підготовки, професіоналізація хореографічного навчання та активне залучення вихованців до виробничих процесів у профільній культурно-мистецькій галузі), *неформальної* хореографічної освіти (диверсифікація форм, видів, жанрових ознак, стильових напрямів танцювальної творчості, інтеграція цілей, стратегій, розвитку змісту аматорської і професійної хореографічної підготовки, активне просвітництво представників професійної хореографії); на основі визначених *критеріїв* (суспільно-політичних та культурно-мистецьких чинників, законодавчого оформлення в освітній галузі мистецького (хореографічного) напрямку, динаміки розвитку форм організації хореографічної освіти, стану розроблення теорії та практики хореографічної освіти) обґрунтовано *періодизацію* розвитку хореографічної освіти в Україні впродовж ХХ – на початку ХХІ століття: *1900 – 1920 рр.* – період становлення професійних (у структурі театральньо-видовищної індустрії) і активного розвитку допрофесійних (у структурі закладів загальної освіти різних відомств) форм хореографічної освіти в умовах різних державних устроїв і політичних режимів; *1920 – 1929 рр.* – період синкретичності професійних (театральних) і аматорських (студійних) форм хореографічної освіти, активізації хореографічного новаторства в умовах національно-культурного відродження України у складі Радянського Союзу; *1930 – 1959 рр.* – період централізації, структурного визначення, контраверсійності розвитку хореографічної освіти в умовах тотальної ідеологізації й уніфікації змісту масового самодіяльного і професійного мистецтва; *1960 – 1990 рр.* – період диверсифікації форм, змістових видів, напрямків аматорської і професійної хореографічної освіти на тлі ренесансу радянської танцювальної культури; *1991 – 2010 рр.* – період модернізації хореографічної освіти в умовах реформування загальної і професійної мистецької освіти в незалежній Україні, стимульованого низкою нормативно-правових документів і урядових програм галузей освіти і культури.

Узагальнено основні теоретико-методологічні підходи до осмислення термінологічного апарату дослідження; *уточнено* змістові характеристики

дефініцій ключових понять, а саме: «танець», «хореографія», «хореологія», «балетознавство», «балетмейстер», «хореограф», «хореографічна культура», «хореографічне аматорство», сформульовано авторські дефініції понять «танець», «хореографічна освіта», «хореографічна педагогіка», «хореографічна школа», «національна хореографічна школа».

До наукового обігу вперше введено 174 невідомих архівних документів з розвитку хореографічної освіти.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо напрямів розвитку формальної та неформальної хореографічної освіти в Україні, внеску відомих українських балетмейстерів, організаторів освітнього руху, хореографів-методистів у розроблення теоретичних і практичних концептів національної хореографічної школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та апробації освітніх компонентів «Історія професійної підготовки педагога-хореографа», «Розвиток хореографічної освіти в Україні», «Актуальні проблеми мистецької освіти», «Український народно-сценічний танець у хореографічних колективах» для підготовки здобувачів хореографічних спеціальностей різних освітніх рівнів в умовах закладів вищої освіти; навчально-наочного електронного ресурсу «Теорія і методика європейських бальних танців» (з грифом МОН).

Матеріали дослідження є актуальними для використання у процесі проведення навчальних і виробничих практик, фахових семінарів, в організації науково-дослідної роботи студентів, для підвищення професійної майстерності учасників неформальної хореографічної освіти, методистів-хореографів, організаторів та керівників танцювальних гуртків.

Основні теоретико-методологічні положення й висновки дисертації є актуальними для наукової сфери (у подальших історико-педагогічних, культурологічних, мистецтвознавчих наукових розвідках у галузі хореографічної освіти і культури) та в розробленні сучасного навчально-методичного забезпечення хореографічної підготовки різних категорій здобувачів хореографічної освіти.

Результати наукового пошуку впроваджено в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 1232 від 02.06.2017 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 128/03 від 06.06.2017 р.), Харківської державної академії культури (довідка № 01–0–432 від 03.05.2017 р.), Херсонського державного університету (довідка № 16-26/1299 від 22.06.2017 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2852/01 від 13.12.2017 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 251 від 28.12.2017 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 533 від 22.05.2018 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 2202/01-60/10 від 19.06.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 273/1-н від 26.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації наукові положення одержані авторкою самостійно. У працях, опублікованих у співавторстві, дисертантові належить: у монографії [2] – схарактеризовано особливості розвитку вищої хореографічної освіти в Україні; у навчально-наочному посібнику [3] – проаналізовано теоретичні основи методики викладання танців європейської програми, структуру, форми організації навчання сучасної бальної хореографії; у монографії [59] – розкрито динаміку розвитку школи українського народного танцю; у монографії [60] обґрунтовано значення правильного дихання у професійній підготовці педагога-хореографа.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертації доповідалися й обговорювалися на науково-практичних заходах різного рівня, зокрема: *міжнародних*: «Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: міжнародні мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2007, 2008, 2010); «Європейське мистецтво на зламі століть: минуле в сучасному» (Суми, 2007); «Місія викладача вищої школи в контексті сучасних освітніх викликів» (Львів, 2008); «Теоретико-методологічні засади моделювання навчально-виховних систем у педагогічних закладах освіти» (Полтава, 2009); «Тенденції розвитку сучасної хореографії» (Луганськ 2010); «Технології управління освітніми закладами» (Полтава, 2011); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2011); «Неформальна мистецька освіта в системі підготовки майбутнього вчителя» (Полтава, 2012); «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (Київ, 2012); «Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи» (Житомир, 2012); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2013); «Современные проблемы общей и коррекционной педагогики и психологии детства» (Новосибирск, 2013); «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2013, 2017); «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії: міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2013, 2017); «Традиции и инновации в судьбах национальных образовательных систем» (Курск, 2014); «Sacrum et profanum» в культурі» (Львів, 2015); «Pedagogy and Psychology in an Era of increasing from of information – 2015», (Будапешт, 2015); «Urgent Problems of Pedagogy and Psychology – 2015», (Будапешт, 2015); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи» (Умань, 2016, 2019); «Виховний та мистецький вплив сучасного хореографічного мистецтва: тенденції та перспективи розвитку» (Львів, 2016); «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2017); «Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна» (Полтава, 2018); «Угода про асоціацію: рушійні інтеграційні зміни» (Братислава, 2019 р.); «Иновация – 2019. Вызовы времени» (Мінськ, 2019); «Мистецькій освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» «Забезпечення якості вищої освіти в Україні: сучасний стан і перспективи» (Полтава, 2019); (Кропивницький, 2019); «Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні» (Житомир, 2019); «Сучасні стратегії розвитку

хореографічної освіти» (Умань, 2019, 2020); «Society. Integration. Education» (Rezekne, Latvia, 2014, 2020); «Dynamics of the development of world science» (Ванкувер, Канада, 2020); «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2020), «Полікультурна багатовимірність – шлях до діалогу та розвитку» (Полтава, 2020); «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2019, 2020); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2020); «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, 2020); *всєукраїнських*: «Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні» (Житомир, 2007); «Українська культура: питання історії, теорії, методики» (Херсон, 2009); «Формування професійно-педагогічної майстерності вчителів: історія, сучасність, перспективи» (Житомир 2009); «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (Херсон, 2010); «Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва» (Херсон, 2011, 2014, 2015, 2019); «Проблеми та перспективи розвитку сучасного хореографічного мистецтва» (Луганськ, 2011); «Духовна культура особистості в системі соціального регулювання суспільства» (Полтава, 2011); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань 2012); «Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку» (Житомир, 2012); «Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи» (Житомир, 2013); «Феномен «Черемошу»: Традиції Франкового університету в царині національного та культурно-освітнього виховання молоді» (Львів, 2013); «Тенденції і перспективи розвитку світового хореографічного і музичного мистецтва» (Полтава, 2013); «Мистецтво в реаліях сучасної освіти» (Полтава, 2014); «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (Умань, 2014, 2015, 2016, 2017); «Виховний та мистецький вплив сучасного хореографічного мистецтва на розвиток творчих здібностей молоді: тенденції та перспективи розвитку» (Львів, 2014); «Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції» (Житомир, 2016); «Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності» (Полтава, 2017, 2019); «Менеджмент культури та культурний менеджмент: синергія взаємодії» (Львів-Коломия, 2017); «Мистецтво танцю і хореографічна освіта: досвід, тенденції, перспективи» (Київ, 2019); «Мистецтво в реаліях сучасної освіти» (Полтава, 2020); «Вдосконалення освітніх програм з хореографії: практичні аспекти» (Умань, 2020).

Кандидатська дисертація «Розвиток мистецьких дисциплін у навчальних закладах Полтавщини (друга половина XIX – початок XX ст.)» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, захищена в 2006 році в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено в 60 публікаціях (56 – одноосібних), серед них: 4 монографії (1 – одноосібна); 2 навчально-методичних посібники (1 – одноосібний), 32 статті у

наукових фахових виданнях України; 4 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях (у тому числі 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science); 18 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, (1167 найменувань, з них 560 – архівних документів), додатків. Загальний обсяг – 595 сторінок, з них 438 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми наукового пошуку, проаналізовано стан її дослідженості, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, хронологічні межі; аргументовано концепцію, методологічні й теоретичні засади; схарактеризовано методи; представлено джерельну базу дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення; викладено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади розвитку хореографічної освіти в Україні»** – на основі вивчення та термінологічного аналізу наукових джерел визначено ключові поняття дослідження в динаміці історичних і соціокультурних детермінант, запропоновано авторське тлумачення понять *хореографічна освіта*, *хореографічна педагогіка*, *хореографічна школа*; висвітлено особливості формування методологічних основ хореографічної освіти у філософсько-культурологічному вимірі, виокремлено сутнісні ознаки професіоналізації танцювальної підготовки в різних історичних моделях.

Зосередження наукового пошуку на етимологічному аналізі базових понять *танець* і *хореографія* вможливило відстеження в історичній ретроспективі динаміки формування їхніх означальних характеристик та змістових відтінків визначень у галузевій термінології. Спостережено, що «аксіоматичні» дефініції терміна «танець», окреслені переважно естетичними категоріями мистецтва, трактують його передусім як соціокультурне явище, тип художньої діяльності. Професіоналізація танцю у процесі його культурогенезу зумовила появу терміна «хореографія», дефініція якого охоплює сукупність функційних характеристик, локально зосереджених у праксеологічному вимірі. Необхідність теоретичного узагальнення діяльності в галузі танцю, осмислення механізмів його фіксації, принципів передавання виконавської майстерності, фахового досвіду спричинило формування танцювальної сфери як професійної (у XIV–XV сс.) та появи у XVIII ст. спеціального терміна «хореографія»: у буквальному етимологічному значенні – науки «писати танець».

З'ясовано, що осмислення в теоретико-методологічному аспекті професіоналізації танцювальної діяльності, зокрема її освітнього потенціалу, детерміноване теоріями походження танцю як специфічної знакової мови

людини й одного з видів її діяльності. Спектральність концепцій онтогенезу танцю підтвердила його багатогранність та поліфункційність. Акцентований антропологічний аспект поняття дозволив інтерпретувати досліджуване явище з позицій діяльнісного підходу, зокрема в освітньому процесуальному вимірі. Доведено, що мистецтво танцю, універсальною властивістю якого визначаємо художньо впорядкований та організований рух, утілює сукупність багатоаспектних якостей, динаміка осмислення яких зумовлена різноманітними дослідницькими підходами. Домінантні серед цих якостей – просторово-часові, комунікаційні, семіотичні, тілесні, психологічні, естетичні, духовні. Представлені в галузевих наукових і термінологічних джерелах, вони локально сфокусовані на специфічних вузькоспеціальних хореографічних (діяльнісних чи виконавських) характеристиках танцю як виду мистецтва. Водночас у дослідженні доведено, що проблема смислових ресурсів танцю потребує більш широкого й різновекторного наукового узагальнення, а не звуженого мистецького, повніше має бути сфокусована на рефлексії сутності танцю як засобу професійної діяльності. Контекст педагогічного дискурсу дозволив визначити танець ємним носієм смислів людської поведінки, світогляду, цінностей, своєрідною зовнішньою технікою внутрішніх почуттів.

У дослідженні обґрунтовано, що ключове поняття – хореографічна освіта – є складною за морфологією та лексичним змістом системою, що охоплює сукупність сенсів, сутнісних характеристик, термінологічних складників. Рефлексію основних компонентів тезаурусу хореографічної освіти здійснено в історико-педагогічному дискурсі, на перетині багатьох предметних ліній (онтології, гносеології, праксеології, феноменології), що розширило межі осмислення їхньої сутності, дозволило інтерпретувати в професійно-педагогічній площині. Виходячи з позицій міждисциплінарності, ключове поняття *хореографічна освіта* визначено як багатофункційну інтермедіальну систему, що являє собою єдність інтелектуального, духовного, морального, художньо-естетичного, емоційного, психофізичного й соціокультурного розвитку особистості у процесі опанування танцювального мистецтва.

Дослідження хореографічної освіти в контексті культурно-процесуального континуума дозволило визначити її такими сутнісними властивостями, як 1) *темпоральність* (динамічність розвитку, функціонування в часовому вимірі в різних історико-культурних формаціях, зумовленість зовнішніми і внутрішніми детермінантами) і 2) *просторовість* (трансляція культурно значущої інформації специфічними, властивими танцювальній діяльності засобами – арсеналом рухів, жестів, пластики, звуко-ритмічних характеристик, інших складників зовнішньої структури). Їхня кореляція підтверджує діалектичність хореографічної освіти і дозволяє інтерпретувати її як динамічне просторово-темпоральне й соціокультурне явище.

Культурологічний контекст хореографічної освіти зумовлений тенденцією сучасних досліджень мистецтвознавчого напрямку (І. Аверченко, А. Амашукелі, Н. Атітанової, М. Жиленко, Н. Осінцевої, А. Підлипської, В. Ромма, О. Чепалова, Ю. Чурко Т. Філановської), у яких хореографічне мистецтво постає невіддільним складником цілісного організму культури, а

іноді підкреслено ототожене з більш узагальненим поняттям хореографічна культура, що об'єднує всі прояви діяльності в галузі мистецтва танцю, постійно еволюціонує залежно від часу та уявлень конкретної історичної епохи. Визначення *культуrowідповідності* як домінантної характеристики хореографічної освіти дозволило дослідити парадигмальні зміни в сутності, статусі, функційній значущості професійної танцювальної діяльності на тлі паралельних глибинних загальнокультурних трансформацій різних історичних періодів – зовнішніх чинників її еволюційного поступу. Обґрунтування необхідності культурологічного підходу в дослідженні явищ хореографічної освіти зумовило виокремлення її іншої сутнісної ознаки – *етнонаціональної ідентифікації*, процес формування якої відбувається в аспекті культурно-історичного поступу хореографічного мистецтва, його національних традицій, ментальних ознак.

Застосування культурологічного підходу в дослідженні хореографічної освіти дозволило системно проаналізувати динаміку формування її методологічних основ у різних історичних моделях, крізь призму культурно-ціннісних смислів, цінностей, соціокультурних взаємодій, у взаємозв'язку досценічних, сценічних та позасценічних форм танцювального мистецтва, із виокремленням найбільш суттєвих ознак його професіоналізації. Ресурси освіти в галузі танцю студіювалися у філософському, естетичному, педагогічному, рекреаційному аспектах з оперттям на різноманітні теорії, узагальнені ідеї, філософсько-світоглядні концепції.

У другому розділі – **«Динаміка формування теоретичних засад хореографічної освіти»** – схарактеризовано процес становлення теорії хореографічної освіти в контексті соціокультурних і мистецьких детермінант та з урахуванням її поступової диверсифікації і теоретичного узагальнення в межах кожного із напрямків. Деталізовано історичні передумови розвитку теорії танцювального мистецтва, розкрито взаємозв'язок і взаємозалежність культурно-мистецьких та освітніх процесів у галузі хореографії в різних історичних формаціях.

На основі теоретичного аналізу праць видатних представників хореографічної педагогіки визначено їхній внесок у розвиток теорії танцю, досліджено змістове наповнення підручників. Кожна з історичних епох мала свій арсенал хореографічних форм, технічних прийомів (їхніми носіями були професіонали-практики, яких по-різному називали в різні часи), а також теоретичних спроб їхніх узагальнень. Застосування історико-хронологічного й системного підходів дозволило визначити і проаналізувати традиційні, історично сформовані різновиди танцювального мистецтва (*класичний, народний (фольклорний, характерний та народно-сценічний), бальний (історичний та спортивно-бальний), сучасні танцювальні течії*), поступове виокремлення яких було закладене в основу формування цілісних теоретичних напрямів професійної хореографічної підготовки.

Класичний танець схарактеризовано як поліфункційну, канонізовану й упорядковану систему танцювальних рухів і поз, сформовану внаслідок поступу хореографічного мистецтва в різних соціокультурних умовах.

Поширеним у професійному термінологічному дискурсі є твердження, що термін «класичний» (зразковий) певним чином демонструє сходження системи класичної хореографії до хореографії античної, яка апріорі володіла «класичною досконалістю». Відповідно, період античності визначено донауковим (емпіричним) у формуванні теоретичних засад хореографічної освіти, її термінологічного поля, упорядкування канонів хореографічного виконавства. У науковий період (професійного розвитку хореографії), починаючи з епохи Ренесансу, теорія класичної хореографії розвивалася на ґрунті аккультурації італійської і французької хореографічних шкіл, які почергово брали на себе провідну роль у збагаченні фахового тезаурусу, методик хореографічного навчання. Утвердження нової естетики балетного академізму безпосередньо пов'язане з домінуванням з ХІХ ст. російської моделі класичної хореографічної освіти – універсальної педагогічної системи підготовки танцівника, сформованої внаслідок міжкультурної взаємодії західноєвропейських хореографічних шкіл (італійської та французької). Термін *класичний танець* стає загальноживаним наприкінці ХІХ ст. у зв'язку з відокремленням його референта від інших різновидів танцю. Поява з початку ХХ ст. нового вектора у формуванні теоретико-методологічних засад хореографічної освіти – альтернативного академізму – пов'язана із розвитком танцювальних течій, цілісних теорій, які ставили під сумнів класичні балетні принципи. Осердям руху за звільнення від конвенційності академічної хореографічної школи (панівної в балетній педагогіці) стає концепція модернізму, втілена в теоріях *вільного танцю*. Хореографічні нововведення зумовили потребу в переосмисленні класичної спадщини, розширенні її технічних ресурсів, однак академічні канони підготовки артистів балету залишились понадчасовими у професійній хореографії.

Формування теоретичних основ бальної хореографії – історично сформованого типу танцю, що виник у період феодального Середньовіччя в Західній Європі і набув поширення внаслідок підвищення соціального статусу балів, – відбувалося в напрямках розвитку *історичного бального* й *конкурсного спортивного бального* різновидів танцю. Перші танцювальні правила зафіксовані в епоху середньовічного Ренесансу ХІІ–ХІІІ ст. Поступова канонізація бального виконавства спричинила появу італійських (згодом французьких) трактатів і посібників. Поширення впливу французької танцювальної культури на формування теорії бальної хореографії стало відчутним у ХVІ–ХVІІ ст., в умовах активізації розвитку балетного жанру. Процеси професіоналізації сценічної хореографії у ХVІІІ ст. спричинили розмежування побутових бальних та сценічних танців, що стало підґрунтям для остаточного самовизначення та відокремлення бальної хореографії і, як наслідок, збільшення танцювальних посібників для професійних виконавців і аматорів. Упродовж ХІХ ст. концепти європейської бальної хореографії визначала вже слов'янська танцювальна культура: в утвердженні хореографічних форм, розробленні теоретичних основ, технічних характеристик. З початку ХХ ст. у нових соціокультурних умовах бальна хореографія являла собою певний релікт колишнього панування в суспільстві; її

елітарний статус у радянському соціумі було нівельовано, а поступ відбувався відокремлено від західноєвропейських тенденцій. Ідеологізоване ставлення до бального танцю пом'якшується в СРСР з другої половини ХХ ст. у зв'язку з об'єктивними суспільно-політичними чинниками. У 70–80 х рр. змагальний напрям бальної хореографії трансформується у спортивний, а теоретичні узагальнення розвиваються на ґрунті конкурсного виконавства. Інтеграція хореографічних стилів бального виконавства на межі ХХ–ХХІ сс. зумовила розширення його змістових форм. Актуальними стали теоретичні розвідки, присвячені синтезу різних видів мистецтв у процесі створення сценічних хореографічних творів.

Теоретичні засади народного танцю розвивалися у взаємопов'язаних напрямках: розвиткові фольклористики й етнографії, етнографічно-дослідницькій та хореографічно-педагогічній діяльності відомих теоретиків і практиків народного танцю. Принцип системного дослідження етнографічних першоджерел українського хореографічного мистецтва дозволив схарактеризувати історико-культурні та мистецькі передумови розвитку народного танцю як феномену професійної діяльності й об'єкта педагогічної рефлексії, визначити його складником духовної та матеріальної культури, органічно пов'язаним із різновидами мистецької діяльності. На основі історіографічного аналізу праць відомих етнографів, фольклористів, хореографів (В. Авраменка, К. Василенка, В. Верховинця, Р. Герасимчука, А. Гуменюка, ін.) схарактеризовано основні змістово-функційні зміни сценічного оформлення народного танцю, визначено динаміку його професіоналізації, представлену у вигляді певних етапів: перший (XIV–XVIII ст.) – синкретичний – визначає народний танець складником театралізованого мистецького дійства у різних сценічних формах; другий (XVIII – XIX ст.) – пов'язує народний танець з діяльністю аматорських театрів різних соціальних груп і характеризується домінуванням дивертисментного характеру хореографічного складника; третій (XIX – початок ХХ ст.) – інтерпретує народний танець в органічній цілісності зі змістовою лінією драматичних вистав, уособлює зародження українського професійного театру, поступову трансформацію народного танцю у балетний жанр; четвертий (ХХ – початок ХХІ ст.) – характеризує народно-сценічний танець як театральний жанр професійного музично-драматичного й оперно-балетного театрів, окремий жанр сценічного виконавства – танцювальної естради, а також об'єкт педагогічної рефлексії, практично втілений у діяльності професійних і аматорських хореографічних колективів. Процеси сценізації народної хореографії зумовлювали її поступове жанрове і професійне самовизначення і активізували потребу теоретико-методичного забезпечення.

У третьому розділі – **«Форми організації допрофесійної хореографічної підготовки в Україні»** – доведено, що впродовж досліджуваного періоду допрофесійна хореографічна підготовка дітей та учнівської молоді забезпечувала реалізацію різних просвітницьких завдань і формувалася в освітній та мистецькій галузях у закладах різного функційного призначення: 1) у закладах загальної освіти до (до 1917 р.); 2) однопрофільних (виробничих

мистецьких студіях, професійних мистецьких колективах, приватних хореографічних профшколах, профільних курсах, танцкласах, творчих майстернях, культурно-просвітницьких організаціях, державних хореографічних спеціалізованих навчальних закладах); 3) багатопрофільних (дитячих та юнацьких установах клубного типу, будинках естетичного виховання, центрах художньо-естетичної творчості дітей, юнацтва та молоді, палацах дитячої та юнацької творчості, спеціалізованих навчальних закладах початкової мистецької освіти).

На початку ХХ ст. на території підросійської України хореографічне виконавство було характерною ознакою навчальних закладів середньої ланки освіти різних відомств і підпорядкувань (закритих дворянських інститутів, державних і приватних гімназій, прогімназій різних типів). Вихованців середніх шкіл традиційно долучали до бальної хореографічної культури шляхом участі в мистецьких позакласних заходах. Освітньо-виховні завдання танцювальних занять були зосереджені в морально-регулятивній та естетико-виховній площинах. Реформування освітньої галузі з 1917 р. та руйнація сталих культурно-мистецьких традицій бальної хореографії унеможливили подальший розвиток допрофесійної хореографічної освіти учнівської молоді у форматі загальної освіти.

Однопрофільні хореографічні школи розпочали свою діяльність на території Радянської України з 20-х рр. ХХ ст. як навчальні студії з підготовки балетних кадрів при театральних виробництвах. За відсутності інституційних форм хореографічної освіти до початку 30-х рр. вони функціювали як структурний складник профосвіти й задовольняли попит галузі в підготовці хореографів-виконавців. Формування хореографічних навичок також забезпечували приватні профшколи для дітей та учнівської молоді, створені за ініціативи артистів балету з метою факультативного опанування основ танцювального мистецтва. Основні форми організації хореографічної підготовки у 20-30 х рр. доповнювали виїзні шефські балетні вистави й концерти-лекції професійних артистів з метою залучення дитячої глядацької аудиторії до безпосередньої участі в театральному дійстві (у формах діалогу, в ігрових дивертисментних уставках).

Запровадження новаторських методів сценічного вираження й загалом нових стратегій розвитку балетного жанру впродовж 20-х рр. зумовлювало необхідність диверсифікації студійних організаційних форм хореографічної підготовки. Сконцентровані переважно в мистецьких центрах, танцювальні студії (фахові, аматорські, напіваматорські), крім організаторів, мали у своєму штаті кваліфікованих артистів сцени, випускників профільних курсів, найбільш обдарованих у певній фаховій ділянці мистецтва руху. В організації навчального процесу мистецькі об'єднання тяжіли до авторських освітніх моделей, що зумовлювало варіативний характер змісту студійної хореографічної підготовки. Серед тогочасних мистецьких виробництв відомими були студії Є. Вульф, О. Гаврилової, А. Григоревської, К. Давидової, Н. Дудинської-Тальорі, Л. Ланге, М. Мордкіна, Б. Ніжинської, А. Романовського, І. Чистякової. Експериментальну радянську модель

хореографічної освіти представлено в Державній хореографічній майстерні «Іскра» (м. Київ), що значно вирізнялася з-поміж інших мистецьких об'єднань за рівнем організації і якістю фахової підготовки. На західноукраїнських землях упровадження загальноєвропейських культурно-мистецьких інновацій було більш активним і масовим. Модерні хореографічні течії, серед яких методика музично-ритмічного виховання Е. Жака-Далькроза і концепція «вільного танцю» А. Дункан, були втілені в освітньому просторі Галичини перших трьох десятиліть ХХ ст. Загалом студійна хореографічна підготовка зайняла окрему організаційну та змістову нішу у формуванні балетних кадрів.

У розділі встановлено, що з другої половини ХХ ст. функційне призначення хореографічних профшкіл поступово звужується та фокусується винятково на початковій підготовці учнівської молоді для подальшого вступу до середніх хореографічних спеціалізованих закладів. Провідними в системі початкової хореографічної освіти та показовими за якістю профільної балетної підготовки вважали хореографічні школи у великих культурно-мистецьких центрах УРСР: Києві (з 1934 р.), Одесі (з 1939 р.), Донецьку (з 1957 р.), Львові (з 1957 р.), Харкові (з 1957 р.). До кінця ХХ ст. в Україні працювало 10 хореографічних шкіл зі сформованими педагогічними й виконавськими традиціями.

Унікальним напрямом однопрофільної хореографічної підготовки в дослідженні визначено ступеневу освіту хореографів-виконавців у структурі творчого мистецького об'єднання. Спадкоємність хореографічної освіти в умовах професійного танцювального колективу започаткував у другій половині ХХ ст. П. Вірський, створивши 1962 р. при Державному ансамблі танцю УРСР танцювальну студію з підготовки виконавських кадрів. Педагогічні традиції в організації безперервного хореографічного навчання розвиває М. Вантух, започаткувавши з 1992 р. триступеневу школу-студію для виробничих потреб колективу. Організація навчально-виховного процесу в кожній освітній ланці студії спрямована на поетапне формування у вихованців-артистів професійних виконавських здібностей та усвідомленого шанобливого ставлення до надбань національної хореографічної культури.

З'ясовано, що рання професіоналізація хореографічної підготовки була характерною ознакою розвитку позашкільного дитячого танцювального виконавства в багатовекторних організаційних формах, диференційованих за рівнями навчання, віковим поділом та цільовими настановами й обсягом змісту. Дитяче танцювальне аматорство утверджувалося в досліджуваній період у позашкільних мистецьких об'єднаннях (гуртках, студіях, ансамблях, авторських школах, культурно-мистецьких товариствах, майстернях), у навчальних студіях, підготовчих дитячих групах при аматорських ансамблях танцю, які презентували різні види танцювального мистецтва – народний, бальний, класичний, напрями сучасного, утворюючи освітній континуум передпрофесійної хореографічної підготовки різновікових категорій школярів, унормованої законодавчо, організаційно й методично.

З другої половини 70-х рр. допрофесійну хореографічну освіту забезпечували дитячі багатопрофільні навчальні заклади мистецького

спрямування (школи мистецтв), підпорядковані Міністерству культури УРСР. Виявлено, що в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах було створено особливе культурно-освітнє середовище як для реалізації завдань художньо-естетичного виховання, так і для формування в дітей та підлітків первинних фахових хореографічних компетентностей, розкриття їхніх здібностей до творчої діяльності, створення передумов для подальшого професійного самовизначення.

Популяризація хореографічного навчання в позашкільній галузі на межі ХХ–ХХІ сс. спричинила появу інноваційних освітніх структур, які забезпечували всебічну мистецьку підготовку дітей та молоді з акцентом на хореографічній освіті. Відомими прикладами такого переформатування стали Дитячо-юнацька хореографічна студія «Щасливе дитинство» (м. Київ), Школа хореографічного мистецтва «Сонечко» (м. Житомир), Школа народного танцю «Серпанок» (м. Львів), Центр художньо-хореографічної освіти дітей та юнацтва «Барвінок» (м. Вінниця), Одеський міський центр хореографічного мистецтва, Культурний центр «Кияночка» (м. Київ), Кіровоградський обласний загальноосвітній навчально-виховний комплекс гуманітарно-естетичного профілю.

У четвертому розділі – **«Розвиток хореографічної освіти у структурі позаінституційних форм організації мистецької діяльності»** – розкрито динаміку розвитку хореографічної освіти в Україні у позаінституційних неформальних формах організації; виявлено і проаналізовано організаційно-правові засади, інструктивно-методичне забезпечення хореографічної підготовки у структурі неформальної мистецької освіти; відстежено процеси диверсифікації видів, жанрових ознак, стильових напрямів танцювальної творчості. Установлено, що хореографічне аматорство як об'єктивне соціокультурне явище сформувалося впродовж досліджуваного періоду в окремий позаінституційний напрям неформальної мистецької освіти. Організаційне керівництво аматорською хореографічною творчістю було врегульоване загальними нормативами профільних відомств (освіти і культури), резолюціями керівних структур культосвітньої галузі, статутними документами закладів масової культури, профільних професійних і громадських творчих організацій, окремими розпорядженнями, ініційованими відомими діячами культури і мистецтва.

Розвиток неформальної хореографічної освіти відбувався в діяльності різножанрових студій, гуртків, професійних та самодіяльних ансамблів танцю, танцювальних груп при хорових сценічних колективах, мистецьких агітбригад. Масові форми хореографічної освіти об'єднували як професійних виконавців, так і хореографів-аматорів та реалізовувалися в умовах клубних і паркових локацій у різних напрямках організації культурно-просвітницької роботи та в мистецьких формах розважально-видовищної індустрії: 1) заходах дозвілєвого характеру (танцювальних балах, вечорах відпочинку, дискотек); 2) навчальних заходах (семінарах, курсах, школах бального танцю та оглядах-конкурсах на краще виконання між ними, майстер-класах, тематичних танцювальних вечорах

з масовим розучуваннях популярних танцювальних зразків, творчих зустрічах із відомими майстрами-хореографами); 3) концертних і конкурсних заходах.

З'ясовано, що форми організації неформальної хореографічної освіти стали об'єктом централізованого навчально-методичного впливу з 30-х рр. Інструктивно-методичне забезпечення хореографічного аматорства здійснювали хореографічні відділи Центрального Будинку народної творчості СРСР, УРСР, підпорядковані їм профільні відділи при зональних закладів масової культури, структурні підрозділи Республіканського науково-методичного центру народної творчості та культурно-освітньої роботи, методичний підрозділ хореографічної самодіяльності Центрального науково-методичного кабінету культурно-освітньої роботи Міністерства культури УРСР. Розвиток змісту позаінституційної хореографічної підготовки підсилювали просвітницькі ініціативи громадських творчих об'єднань, профспілкових організацій, відомих хореографів-практиків, організаторів мистецького руху. Водночас політична заангажованість щодо танцювальної творчості, буквально чи опосередковано відображена в законодавчих ініціативах різних років, спричиняла надмірне ідеологічне навантаження й на розвиток її змісту та, відповідно, однобічність у формуванні репертуарних тенденцій чи жанрової спрямованості колективів.

У розділі також узагальнено зміст основних інформаційних джерел навчально-методичної підтримки хореографічного аматорства, серед них: 1) збірки нормативів із розвитку самодіяльної та професійної хореографічної освіти; 2) постанови, плани колегій конкурсних заходів, республіканських наукових чи творчих конференцій; 3) навчальні програми, посібники, методичні рекомендації для спеціалізованих освітніх установ та керівників-аматорів; 4) видавнича продукція методвідділів центрального й обласних будинків народної творчості: методичні листи, письмові консультації, плакати, репертуарні матеріали, сценарні розробки програм молодіжних танцювальних вечорів, укомплектовані з урахуванням досвіду практичної роботи відомих танцювальних колективів, авторські розробки рекомендаційного характеру хореографів-методистів, активістів клубної роботи на допомогу керівникам хореографічної самодіяльності; 5) публікації методичного змісту відомих педагогів-хореографів у профільній періодиці; 6) навчально-методична продукція, представлена в телевізійному форматі (серії навчально-популярних телепередач, фільмів, записи масових танцювальних програм, конкурсів).

Характерною тенденцією і рушієм розвитку неформальних форм хореографічної освіти визначено просвітництво талановитих учасників і керівників професійних мистецьких колективів (консультування, надання навчально-методичної допомоги, проведення семінарів-практикумів, стажувальних заходів для хореографів-аматорів на базі відомих професійних ансамблів танцю; організація концертів-зустрічей за участі самодіяльних і професійних хореографічних колективів). Установлено, що тенденція кореляції стратегій, завдань, розвитку змісту професійної та аматорської хореографії була унормованою у статутній документації в окремих мистецьких колективах.

У п'ятому розділі – «**Розвиток професійної хореографічної освіти в Україні**» – схарактеризовано специфіку, рівні, змістові напрями підготовки хореографічних кадрів у різноманітні організаційних форм професійної мистецької освіти. Виявлено, що діапазон хореографічних спеціальностей у галузі освіти гуманітарного профілю був достатньо широким, а кожна її ланка мала свої цільові настанови і змістові характеристики, зумовлені сферою майбутнього працевлаштування студентів.

У розділі з'ясовано, що театральна вертикаль професійної освіти на етапі свого становлення забезпечувала кваліфікованими кадрами всі галузі мистецької індустрії, об'єднувала різні типи профшкіл, студій і підпорядковувала різні види художніх практик, зокрема й хореографічну. У період 20–30 х рр. ХХ ст. рухову підготовку активно впроваджували в інноваційних моделях українського театру. Формування концептів хореографічного виховання акторських кадрів спостережено в педагогічній системі Л. Курбаса, у мистецькому об'єднанні «Березиль. З початку 30-х рр. інституційна театральна освіта, зазнавши певних структурно-функційних змін, була представлена в музично-драматичних (згодом – у театральних) інститутах і технікумах. Хореографічна підготовка традиційно визначалася невід'ємним складником професійної майстерності фахівців театральної галузі різного профілю (акторів, режисерів, педагогів).

Професійна підготовка хореографів-виконавців у структурі інституційних форм хореографічної освіти здійснювалася в середніх спеціальних навчальних закладах, а також, на етапі їх відсутності в перші десятиліття ХХ ст. в умовах профільних мистецьких виробництв, які забезпечували формування кваліфікованих хореографічних кадрів переважно для власних виробничих потреб. Виявлено, що у спеціалізованих навчальних закладах (передовсім у Київському державному хореографічному училищі) готували хореографів-виконавців (артистів балету, артистів танцювальних колективів різних сценічних жанрів), організаторів і методистів хореографічної самодіяльності, керівників аматорських і професійних танцювальних колективів. Елітарність, як сутнісна специфічна характеристика мистецької освіти хореографічного напрямку, зумовлювала функціонування обмеженої кількості профільних навчальних інституцій в Україні впродовж досліджуваного періоду. Однак саме цей факт підтверджує унікальність педагогічного досвіду їхньої діяльності та виняткову значущість у розвитку хореографічної освіти.

У розділі схарактеризовано специфіку хореографічної підготовки в закладах середньої та вищої педагогічної освіти, започаткованої у 20-х рр. в інститутах народної освіти, інститутах соціального виховання, педагогічних технікумах, на короткострокових педагогічних курсах. З'ясовано, що методологія хореографічно-педагогічної освіти була вперше обґрунтована і практично впроваджена видатним хореографом В. Верховинцем (у Київському ІНО (1919–1920 рр.) та в Полтавському ІНО (1920–1933 рр.)). Установлено, що в різні періоди розвитку педагогічної освіти нормативно-правове забезпечення хореографічної підготовки майбутніх учителів у різних організаційних формах корелювали з виробничими потребами шкільної, позашкільної, культурно-

освітньої та мистецької галузей. Активне залучення представників різних педагогічних спеціальностей до позааудиторної гурткової культмасової, фізкультурно-оздоровчої, хореографічної роботи, до навчання на факультетах громадських професій було продиктоване не тільки проблемою забезпечення аматорської хореографії кваліфікованими кадрами, але й тим, що майбутні вчителі мали бути підготовленими до різноаспектної художньо-естетичної роботи з дитячою та юнацькою аудиторією, зокрема й до хореографічної. З початку 90-х рр. у закладах вищої педагогічної освіти запроваджено підготовку вчителя хореографії (спочатку – з додаткових чи суміжних спеціальностей), яка поступово перетворилася на багатоцільову систему, спрямовану на формування у студентів комплексних загальнопедагогічних і хореографічних компетентностей.

Хореографічну підготовку діячів культурно-просвітницької роботи забезпечували спеціалізовані навчальні заклади гуманітарного профілю середньої і вищої ланки (технікуми, училища, інститути) та позаінституційні організаційні форми, підпорядковані Міністерству культури УРСР. У першій половині ХХ ст. синкретичність організаційних форм хореографічної освіти культурорганізаторів була зумовлена розмаїттям творчих професій (масовиків-вистівників, організаторів, інструкторів), для яких танцювальні вміння були обов'язковою компетентністю. З початку 60-х рр. ХХ ст. у нормативах середніх спеціальних навчальних закладів культури й мистецтва було конкретизовано й поглиблено завдання інституційної підготовки організаторів культурно-масової роботи та запроваджено нові спеціальності і спеціалізації культпросвітників, зокрема й спеціальність «керівник самодіяльного танцювального колективу». З'ясовано, що з початку 70-х рр. ХХ ст. методологія вищої хореографічної освіти ґрунтувалася на концептуальних засадах науково-дослідної, навчально-методичної та творчої роботи першої в Україні кафедри хореографії, створеної у Київському державному інституті культури на факультеті культурно-освітньої роботи в 1970 р. і очолюваної її фундатором К. Василенком упродовж 1970–1995 рр.

Формування нових напрямів стилістики сценічного виконавства наприкінці ХХ – з початку ХХІ ст. зумовлювало осучаснення вимог до моделі підготовки кваліфікованого фахівця-хореографа в різних типах навчальних закладів культури й мистецтва. Інноватика сценічно-хореографічної творчості вимагала періодичного оновлення науково-обґрунтованого методичного супроводу та визначення шляхів його практичної реалізації. Розширення спектра хореографічних спеціальностей на ринку праці на початку ХХІ ст. спричинило диверсифікацію напрямів професійної підготовки хореографів в умовах закладів вищої освіти культури і мистецтва. Фактично цей процес реалізовується в діяльності хореографічних кафедр чи факультетів, у структурі яких функціонують профільні кафедри різної спрямованості (класичної, народної, бальної, сучасної хореографії).

У шостому розділі – **«Перспективи розвитку хореографічної освіти в Україні»** – схарактеризовано структуру сучасної хореографічної освіти, виявлено ознаки її неперервності як провідної тенденції розвитку,

актуалізовано стратегічні напрями модернізації хореографічної освіти в Україні та шляхи подолання кризових явищ її розвитку на різних освітніх рівнях. У розділі уточнено, що реалізація неперервної хореографічної освіти спирається на дві інтеграційні сфери – вертикальну і горизонтальну, – які загалом визначають її функціонування, забезпечують спадкоємність усіх ступенів формальної освіти, де кожний освітній рівень дає можливість переходу на наступний, а неформальні форми організації доповнюють професійну підготовку поза формальною освітньою системою і спеціальних освітніх програм.

На основі дослідження мистецько-педагогічного досвіду відомих представників української хореографічної освіти узагальнено хореографічні й педагогічні смисли професії балетмейстера, які утворюють ієрархічну структуру професії, визначено дефініцію поняття *національна хореографічна школа*, яке трактуємо як освітню модель професійної хореографічної підготовки, сукупність характеристик виконавської манери, стилю, самобутності танцювальної мови та естетики, що ґрунтується на автентичних національних традиціях хореографічної педагогіки, утілюючи передовсім так званий «майстровий тип освіти» – передавання досвіду «з ніг у ноги», а також на традиціях духовного учнівства, що транслюють наступним поколінням пріоритетні духовно-моральні цінності засобами хореографічного виконавства.

З'ясовано, що попри очевидну значущість спадкоємності в культурно-освітніх процесах, сучасні суспільно-політичні й соціокультурні трансформації в Україні ілюструють суперечливість умов розвитку національної хореографічної освіти, що позначається як на її стратегіях, так і на змістовому наповненні. Фактори глобалізації та євроінтеграції все більше змушують наукову і творчу громадськість усвідомлювати небезпеку тотальної уніфікації культурного світу й, відповідно, актуалізувати проблему збереження багатой спадщини національної хореографії в усьому різноманітті її жанрів, традицій, регіональних контекстів. Панівний вплив масової культури, комерціалізація сценічного мистецтва спонукають підсилити значення знання «генетичного коду» нації, відтворення ціннісно-сміслових орієнтирів у вітчизняній хореографічній педагогіці.

Установлено, що сучасні виклики в розвитку різних ланок і форм організації хореографічної освіти (відсутність навчальної дисципліни «Хореографія» як інваріантного складника у змісті загальноосвітніх закладів; дискретність підтримки (законодавчої, економічної, організаційно-методичної) допрофесійних форм хореографічної підготовки у структурі позашкільної та початкової мистецької освіти на державному та регіональному рівнях; недостатня нормативно-методична регламентація розвитку аматорської та професійної хореографічної освіти; відсутність державних програм національного хореографічного виховання дітей та учнівської молоді; тенденційність щодо професійної підготовки вчителя хореографії в закладах вищої педагогічної освіти) зумовлюють активізацію зусиль професійної спільноти хореографів щодо критичного осмислення і подолання наявних кризових явищ у галузі.

З урахуванням результатів наукового пошуку здійснено прогностичне обґрунтування розвитку хореографічної освіти в Україні на державному, інституційному, особистісно-творчому рівнях.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження розвитку хореографічної освіти в Україні в період ХХ – початку ХХІ століття на основі архівних та опублікованих джерел підтверджують досягнення мети й розв'язання визначених завдань, а також дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Узагальнення основних теоретико-методологічних підходів до осмислення термінологічного апарату дослідження, уточнення змістових характеристик дефініцій базових понять уможливило формулювання їх авторського визначення відповідно до визначеної ієрархією розвитку їхніх взаємозв'язків.

Поняття «танець» розуміємо як феномен, що являє собою сукупність фізичних інтенційних дій, наділених естетичними якостями, а отже, синтезує тілесні рухи з рухами людської душі. Виявлено, що в танці, як і в будь-якому явищі, наявному передусім у мистецькому вимірі, органічно поєднані амбівалентні властивості: суб'єктивне й об'єктивне, форма і зміст, задум і практичне втілення, зображальність і виразність. У зв'язку з цим поняття «хореографічна освіта» як складник освіти мистецького профілю визначено процесом і результатом цілеспрямованого формування комплексу професійних і особистісних якостей, де професійні зумовлені специфікою функційної спрямованості творчої діяльності в галузі танцю, а особистісні забезпечують розвиток аксіосфери індивіда. Процеси навчання й виховання інтерпретовано системоутворювальними елементами хореографічної освіти, її домінантними ознаками, що відображають сутність танцю в мистецько-педагогічному вимірі. Кожний із них має ознаки комплементарності, забезпечуючи професійну цілісність і діалектичну єдність.

Поняття «хореографічна педагогіка» визначено як профільну галузь педагогічних знань, сфокусовану на дослідженні ресурсності мистецтва танцю в системі освіти; науку про хореографічну освіту, що вивчає основні концепти теорії та практики навчання танцювального мистецтва в різних напрямках, стилях та жанрах, сформованих у результаті його історичного поступу та процесів професіоналізації. Завдання хореографічної педагогіки як технологічного складника хореографічної освіти сфокусовані на осмисленні сутності, закономірностей, принципів, структури, змісту, технологій, організаційних форм і класифікацій методів різноаспектної освітньої діяльності в галузі танцю.

Розвиток педагогічних традицій у царині хореографічної освіти сприяв виокремленню поняття «хореографічна школа», яке інтерпретовано в дослідженні як соціокультурний феномен, що формує та розвиває балетмейстерські, виконавські, педагогічні традиції, забезпечуючи їхню наступність, акумулює сконцентрований професійно-хореографічний досвід поколінь, популяризує конкретні теорії, технології та методики опанування

мистецтва професійного танцю, сприяє виокремленню різних хореографічно-педагогічних напрямів тощо.

2. На основі культурологічного підходу схарактеризовано розвиток хореографічної освіти через призму загальнофілософського розуміння та історико-культурної ідентифікації. З'ясовано, що осмислення природи «мистецтва руху» у контексті професійної діяльності та обґрунтування його освітніх ресурсів ґрунтується на різножанрових філософських, мистецьких, хореографічних, педагогічних творах. Еволюційний поступ танцювальної культури в різних історичних формаціях набував нових модифікацій із характерними змістово-функційними ознаками, які завжди містили в собі ідею, змістовність, образність, педагогічний компонент, що були своєрідним механізмом вираження духовно-естетичного наповнення відповідної епохи. Відповідно, хореографічну освіту інтерпретовано як соціокультурний феномен, що видозмінювався на різних історичних етапах не лише в аспекті лексичних, технічних чи композиційних можливостей, але й передовсім з позицій еволюції духовної культури, естетичної думки, світоглядних концепцій, утілених у русі, змістового наповнення кожного видового чи жанрового напрямку. З'ясовано, що реформи в хореографічній освіті були вибудовані з орієнтацією на культурні й мистецькі регулятиви, які визначали спрямованість її динаміки та змісту.

3. Дослідження феномену хореографічної освіти у вимірі історичних, соціокультурних і мистецьких детермінант дозволило з'ясувати, що з кожною історичною епохою професійна хореографія набувала нових модифікацій із характерними змістово-функційними ознаками та, відповідно, потребувала наукового обґрунтування ідейно-художніх властивостей, естетики виконавського стилю, технік танцю та способів їхньої фіксації. Педагогічні смисли професійної хореографії вибудовувалися на ґрунті різних національних культур й водночас набували універсальних ознак. Класична хореографія, розвиваючись унаслідок міжкультурної взаємодії італійської, французької, слов'янської (польської і російської) виконавських танцювальних шкіл, поступово сформувалася в універсальну теоретико-методичну систему академічної підготовки зі спеціалізованим тезаурусом, канонічними правилами виконання. Розвиток бальної хореографії (побутової, сценічної, конкурсної), зумовлений загальними особливостями культурогенезу хореографічного мистецтва, призвів до стандартизації та уніфікації танцювальної лексики, професійних термінів, канонізації критеріїв конкурсного виконавства, які сформувалися передовсім у спортивно-танцювальній площині й набули статусу інтернаціоналізмів у хореографічній педагогіці. Розвиток радянської бальної танцювальної культури спричинив утворення окремої моделі бальної хореографії й, відповідно, окремого теоретичного напрямку професійної хореографічної підготовки. Теоретичні напрацювання в галузі народно-сценічної хореографії відтворювали розвиток танцювальної аутентики різних етнічних груп, уособлювали самобутність кожної з них. Розвиток української хореографічної педагогіки сформульовано в таких теоретико-методологічних напрямках: 1) розроблення способів паспортизації автентичного танцювального матеріалу, створення авторських систем його фіксації (текстової чи знакової) на

основі студіювання етнонаціональних першоджерел; 2) здійснення класифікаційного поділу народного танцю за жанровими ознаками або на основі вивчення особливостей його семантики, лексики, морфології (із визначенням змістово-функційних характеристик); 3) розширення термінологічного поля народної хореографії; 4) узагальнення авторських методик і технологій практичного опанування народних танцювальних зразків.

4. Невід’ємним складником неперервної хореографічної освіти впродовж досліджуваного періоду визначено допрофесійну хореографічну підготовку дітей та учнівської молоді у навчальних закладах середньої ланки освіти (до 1917 р.), в однопрофільних спеціалізованих і багатопрофільних позашкільних навчальних закладів мистецької спрямованості. Аналіз їхньої діяльності дозволив виснувати, що незалежно від призначення проаналізованих типів шкіл їх об’єднували спільні функційні характеристики – рання професійна орієнтація вихованців, створення сприятливого освітнього середовища для виховання творчої особистості з особливим типом освіченості, націленої на продовження хореографічної освіти. У кожному із типів освітніх закладів підготовка до подальшого професійного хореографічного навчання мала свою специфіку й відбувалася контекстно до цільової настанови й статутних нормативів організації освітнього процесу. Однопрофільні спеціалізовані хореографічні школи забезпечували базову підготовку для подальшого професійного навчання майбутніх артистів балету. Вони пройшли шлях від виробничих мистецьких студій та приватних шкіл до спеціалізованих хореографічних закладів, сформувавши в Україні окремий напрям передпрофесійної хореографічної освіти. Феноменом триступеневої фахової підготовки виконавських кадрів у межах професійного танцювального колективу стала хореографічна школа-студія при НЗААТУ імені П. Вірського, яка розвиває унікальний досвід наступності й системності хореографічної освіти. У системі багатопрофільних закладів позашкільля хореографічне навчання мало іншу функційність і було спрямоване на реалізацію творчого потенціалу особистості у вільний час, її гармонійний духовний та фізичний розвиток, а також набуття певного виконавського досвіду. Поглиблене хореографічне навчання у структурі позашкільної освіти забезпечували спеціальні школи піонерів-інструкторів, інструкторські штаби консультативно-хореографічної підготовки для найбільш здібних учасників танцювальних гуртків у позашкільних дозвіллевих установах, дитячі сектори, профільні оздоровчі дитячі табори відпочинку, творчі студії з підготовки хореографів-виконавців при аматорських ансамблях танцю. Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади займали свою окрему організаційну та змістову нішу в допрофесійній хореографічній освіті. За своєю структурою, цільовими настановами, організацією освітнього процесу вони мали ознаки бінарності, поєднували ознаки і позашкільного, і професійного навчального закладу.

Професіоналізація позашкільної хореографічної підготовки на межі ХХ – ХХІ ст. зумовила трансформацію традиційних форм організації дитячого танцювального аматорства (гуртків, студій, творчих об’єднань) в однопрофільні структуровані освітньо-виховні комплекси, центри, авторські хореографічні

школи. Такі типи закладів, об'єднавши загальноосвітні, позашкільні, культурно-мистецькі установи, значно розширили можливості допрофесійної хореографічної підготовки, її структурного, організаційного і змістового виокремлення.

5. Неформальна хореографічна освіта впродовж досліджуваного історичного періоду функціувала в позаінституційній площині, об'єднувала осередки професійного й аматорського танцювального виконавства. Вона розвивався дискретно й поетапно, зумовлюючи появу й поширення різних організаційних форм: студійних, гурткових, ансамблевих, масових дозвіллевих (танцювальних балів, дансінгів, вечорів відпочинку, дискотек) і масових змагальних (конкурсів, оглядів, олімпіад різних рівнів). Їхня диверсифікація за видовими, жанровими, формальними ознаками, детермінована суспільно-політичними й культурно-мистецькими чинниками, на різних етапах історичного поступу забезпечувала прилучення різновікової аудиторії (учнівської молоді, дорослого населення) до танцювального мистецтва. Саме у практичному вимірі – в авторських стратегіях творчої діяльності відомих балетмейстерів, педагогів-хореографів, організаторів та керівників творчих колективів, методистів хореографічного жанру – утверджувалися смисли українського балетмейстерства, формувався тезаурус хореографічної педагогіки й загалом концепти національної хореографічної школи.

Вагомим чинником розвитку неформальної хореографічної освіти визначено просвітництво профільних структурних підрозділів культосвітньої галузі, сфокусоване на: 1) узагальненні й поширенні передового досвіду зразкових самодіяльних хореографічних колективів, здійснення пошуку та пропаганди нових ефективних форм і методів їхньої роботи; 2) формуванні науково-методичного, довідково-інформаційного фонду з проблем хореографічної творчості й культурно-освітньої роботи, наданні його матеріалів для користування творчим організаціям і митцям; 3) здійсненні видавничої діяльності (виданні навчально-методичної й репертуарної продукції); 4) упровадженні цільових програм розвитку хореографічної самодіяльності в умовах культурно-дозвіллевої галузі; 5) проведенні зональних та республіканських фестивалів, оглядів-конкурсів, семінарів, науково-практичних конференцій із проблем розвитку народної творчості; 7) організації театральних-видовищних, танцювально-розважальних програм, спільних виступів аматорських і професійних творчих колективів; 8) створенні просвітницьких осередків, зокрема й на платній основі (курсів, шкіл, студій, творчих майстерень, консультаційних пунктів).

6. Професійна хореографічна освіта в Україні реалізовувалася в різних типах спеціалізованих навчальних закладів гуманітарного профілю, які забезпечували багаторівневу підготовку виконавців, керівників аматорських і професійних танцювальних колективів, організаторів хореографічної самодіяльності, балетмейстерів, режисерів, викладачів хореографії для різних типів навчальних закладів. Спрямованість змісту хореографічного навчання зумовлена цільовими настановами, кваліфікаційними характеристиками кожної спеціальності, сферою їхнього практичного застосування в мистецькому

виробництві. У театральних навчальних закладах, які готували представників різних мистецьких спеціальностей (акторів, режисерів, педагогів), зміст хореографічної освіти був детермінований синкретичним характером театральньо-видовищного виробництва й забезпечував формування широкого спектра професійних сценічних якостей: пластичної виразності тіла, танцювальної майстерності як складника акторської техніки, творчо-постановчих здібностей. Спеціалізовані хореографічні середні навчальні заклади інтерпретовано у дослідженні як провідні профільні інституції, які здійснювали підготовку виконавських хореографічних кадрів і загалом представляли еволюційний поступ хореографічної освіти в Україні. Вони уособлювали академічну модель професійної хореографічної підготовки, забезпечували активну інтеграцію навчальних і виробничих завдань, ранню професійну спеціалізацію здобувачів. У закладах педагогічної освіти метою хореографічної підготовки було формування аксіосфери майбутнього вчителя (як важливого чинника його професійної сформованості) та прикладних рухових навичок задля якісного забезпечення хореографічно-педагогічного процесу у шкільній та позашкільній галузях. У навчальних закладах культури й мистецтва хореографічна підготовка була спрямована на формування в майбутніх фахівців культурно-просвітницької роботи (передовсім керівників хореографічних колективів, організаторів хореографічної самодіяльності) фахових компетентностей, необхідних для реалізації в різних типах культурно-просвітницьких закладів. Загальними завданнями хореографічної підготовки в усіх проаналізованих типах професійних навчальних закладів визначено формування виконавських, хореографічно-педагогічних та балетмейстерських компетентностей, необхідних для самореалізації у професійній діяльності.

7. На основі критеріїв (суспільно-політичних та культурно-мистецьких чинників, законодавчого оформлення в освітній галузі мистецького (хореографічного) напрямку, динаміки розвитку форм організації хореографічної освіти, стану розробки теорії та практики хореографічної освіти) розроблено періодизацію розвитку хореографічної освіти в Україні впродовж ХХ – на початку ХХІ століття та визначено характерні особливості кожного періоду, а саме:

I період (1900 – 1920 рр.) – період розвитку допрофесійних і становлення професійних форм хореографічної освіти у структурі театральньо-видовищної індустрії в імперську добу; поширення студійних форм хореографічної підготовки як напрямку масової культури; створення передумов для самовизначення українського балетного жанру та, як наслідок, оновлення змісту професійної підготовки виконавців-хореографів у різних художніх формах у добу Української національно-демократичної революції.

II період (1920 – 1929 рр.) – період синкретичності форм хореографічної освіти, функціонування професійної хореографічної освіти у складі театральних освітніх закладів та у структурі мистецької індустрії як навчально-виробничих студій; розвиток професійної хореографічної освіти в новаторських мистецьких об'єднаннях УСРР; конвергенції різних видів сценічного мистецтва і, як наслідок, домінування мистецької форми «єдиного художнього гуртка» у

студійному хореографічному русі, новаторських пошуків у змістовому наповненні хореографічної підготовки на тлі процесів національно-культурного відродження України у складі Радянського Союзу.

III період (1930 – 1959 рр.) – період централізації та структурного визначення хореографічної освіти як окремого напрямку професійної підготовки, її законодавчого та організаційно-методичного врегулювання; утвердження хореографічної підготовки в ансамблевих сценічних формах; контраверсійності розвитку хореографічної освіти в умовах тотальної ідеологізації й уніфікації змісту масового самодіяльного і професійного мистецтва, підвищення у соціумі його статусу як ідеологічної настанови та засобу впливу на особистість; латентного розвитку національної хореографії у творчості персоніфікованих її носіїв.

IV період (1960 – 1990 рр.) – період диверсифікації форм, змістових видів і напрямків хореографічної освіти на тлі ренесансу радянської танцювальної культури; підвищення статусу українського самодіяльного хореографічного мистецтва; активної кореляції цілей, завдань професійної та аматорської хореографії; посилення впливу громадських культурно-просвітницьких організацій на розвиток неформальних форм хореографічної освіти; актуалізації хореографічної підготовки організаторів культурно-просвітницької роботи та започаткування хореографічної спеціалізації в структурі професійних навчальних закладів культури й мистецтва.

V період (1991 – 2010 рр.) – період модернізації розвитку хореографічної освіти в незалежній Україні, стимульованого низкою нормативно-правових документів і урядових програм галузей освіти і культури; варіативності організаційних форм, змістового наповнення хореографічної підготовки; розвитку авторських шкіл, альтернативних технологій хореографічного навчання, індивідуальних освітніх траєкторій; започаткування вищої хореографічно-педагогічної освіти, зумовлене підвищенням місця і ролі хореографії у структурі загальної та позашкільної освіти, спрямованої на україноцентричні ідеї освіти й виховання як підростаючого покоління, так і освіти дорослих.

8. Узагальнення результатів наукового пошуку дало можливість сформулювати рекомендації щодо використання прогресивних ідей розвитку хореографічної освіти в Україні за трьома рівнями:

– *державний рівень*: запровадження хореографічної підготовки у зміст загальноосвітніх закладів; посилення підтримки (законодавчої, економічної, організаційно-методичної) допрофесійних форм хореографічної підготовки; запровадження програм національного хореографічного виховання дітей та учнівської молоді; посилення нормативно-методичної підтримки аматорської та професійної хореографічної освіти дорослих; модернізація вищої хореографічної освіти шляхом удосконалення якості освітніх програм спеціальностей 024 Хореографія та 014 Середня освіта (Хореографія); створення музеїв українського хореографічного мистецтва;

– *інституційний рівень*: удосконалення підготовки студентів-хореографів у ЗВО на засадах компетентісно-орієнтованого підходу (формування

інтегральної, загальних і фахових компетентностей); розширення можливостей профільних кафедр у збільшенні кількості професійно-орієнтованих дисциплін, формуванні індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів, в організації їхньої зовнішньої і внутрішньої мобільності, набутті соціальних навичок soft skills; активізація використання мультимедійних інформаційних ресурсів; стимулювання студентської хореографічної творчості в неформальних формах організації;

– *особистісно-творчий рівень*: усвідомлення необхідності вдосконалення й розширення фахових компетентностей для успішної реалізації у професійній діяльності; формування потреби в постійному професійному саморозвитку (участі у профільних мистецьких об'єднаннях, науково-практичних і конкурсних заходах); формування індивідуального стилю (виконавського, балетмейстерського, педагогічного), творчого почерку, професійного іміджу.

Проведене дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів розвитку хореографічної освіти в Україні. На нашу думку, кожний період її історичного поступу відповідно до розробленої періодизації може бути предметом окремого історико-педагогічного дослідження. Конструктивними напрямками подальших наукових розвідок у галузі хореографічної освіти вважаємо дослідження стратегій, особливостей змістового наповнення хореографічної інноватики, осмислення її педагогічних ресурсів для втілення кращих надбань у теорію і практику педагогіки хореографії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. *Благова, Т.О.* (2020). Розвиток хореографічної освіти в Україні: історико-педагогічний концепт : монографія. Полтава : ТОВ : АСМІ, 488.
2. *Vlahova, T.* (2019). Formation of concepts of higher choreographic education in Ukraine / ASSOCIATION AGREEMENT: DRIVING INTEGRATIONAL CHANGES: Collective monograph. Accent Graphics Communication. Chicago, Illinois, USA, 617–628.
3. *Благова, Т.О., Жиров, О.А.* (2010). Теорія і методика європейських танців [Електронний ресурс] : навч.-наоч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. 250 МВ. Полтава, ПНПУ імені В.Г. Короленка. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. Систем. вимоги: Celeron 633 MHz; 128 MB RAM; CD-ROM Windows 98/2000/Me/XP/Vista; Microsoft Word 97-2007; Microsoft Office Power Point 97 – Назва з титул. екрану.
4. *Благова, Т.О.* (2008). Розвиток мистецьких дисциплін у середніх школах Полтавщини (кінець ХІХ – початок ХХст.). *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*, 3 (61). Полтава, 279–286.
5. *Благова, Т.О.* (2008). Організація художньо-естетичного виховання у системі позашкільної освіти 1917-1920 рр. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 1, 239–246.

6. *Благова, Т.О.* (2009). Художньо-естетична підготовка вчителя у системі педагогічної освіти в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, 25 (2). Львів, 316–326.
7. *Благова, Т.О.* (2009). Особливості художньо-естетичної підготовки вчителя у системі педагогічної освіти 1917-1920 рр. *Імідж сучасного педагога: науково-практичн. освітньо-популярн. часопис*, 10 (99), 57–60.
8. *Благова, Т.О.* (2010). Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 50. Житомир: ЖДУ, 72–76.
9. *Благова Т.О.* (2010). Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів-хореографів у процесі фахової практичної підготовки. *Збірник наук. праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 56. Херсон: ХДУ, 244–250.
10. *Благова, Т.О.* (2010). Хореографічне мистецтво у системі професійної освіти України 20-х рр. XX ст. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 5, 155–163.
11. *Благова, Т.О.* (2011). Хореографічна освіта України середини XX ст. у системі підготовки культурно-освітніх працівників. *Науковий часопис Націон. пед. університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць*, 11(16). К.: НПУ, 286–290.
12. *Благова, Т.О.* (2011). Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. XX ст. *Витоки педагогічної майстерності. Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка*. 8 (II), Полтава. Серія «Педагогічні науки», 65–71.
13. *Благова, Т.О.* (2011). Специфіка формування професійних якостей майбутніх учителів-хореографів. *Наук. часопис Націон. пед. університету імені М.П. Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: зб. наук. праць*, 16. К.: НПУ, 16–25.
14. *Благова, Т.О.* (2011). Хореографічна освіта в діяльності культурно-освітніх установ України середини XX ст. *Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*, 58. Херсон: ХДУ, 43–48.
15. *Благова, Т.О.* (2011). Розвиток хореографічної освіти в Україні в діяльності Будинків народної творчості (40-50 рр. XX ст.). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 50. Житомир: ЖДУ, 63–67.
16. *Благова, Т.О.* (2011). Особливості хореографічної освіти у технікумах підготовки культурно-освітніх працівників в Україні середини XX ст. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 5, 197–206.
17. *Благова, Т.О.* (2012). Розвиток школи українського народного танцю у мистецькій спадщині Л.Д. Чернишової. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 3, 127–136.
18. *Благова, Т.О.* (2012). Аматорська хореографічна освіта у системі роботи клубних закладів в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 5, 81–90.

- 19.Благова, Т.О. (2012). Хореографічна підготовка вчителя в системі педагогічної освіти: історико-педагогічний аспект. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / ред. кол.: Побірченко Н.С.(гол.ред.) та ін. Умань: ПП Жовтий О.О., 6 (2), 248–254.
- 20.Благова, Т.О. (2012). Організація педагогічного процесу в системі хореографічного аматорства в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*. 6, 201–208.
- 21.Благова, Т.О. (2013). Етапи розвитку сучасної хореографічної художньої самодіяльності в Україні. *Наук. часопис Націон. пед. університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць*, 14(19). К.: НПУ, 181–186.
- 22.Благова, Т.О. (2013). Особливості хореографічного виховання школярів у системі освіти в Україні: історико-педагогічний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 3 (69). Житомир: ЖДУ. С.53–57.
- 23.Благова, Т.О. (2013). Дитяче хореографічне аматорство у розвитку художньої самодіяльності в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 7(33). Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 213–223.
- 24.Благова, Т.А. (2014). Ритміка у системі неперервної хореографічної освіти: історико-педагогічний аспект. Електронний ресурс. *Освітологічний дискурс: електронне фахове видання КУ імені Бориса Грінченка*, К. 4 (8), 22–33. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/11>
- 25.Благова, Т.О. (2014). Навчально-методичне забезпечення дитячого хореографічного аматорства *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. «Педагогіка. Соціальна робота», 34. Ужгород, 38–41.
- 26.Благова, Т.О. (2014). Хореографічна підготовка в системі театральної освіти України. *Етика і естетика педагогічної дії*, 8, 100–110.
- 27.Благова, Т.О. (2014). Київське державне хореографічне училище у системі професійної мистецької освіти: історико-педагогічний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 6, 185–194.
- 28.Благова, Т.А. (2014). Непрерывное хореографическое образование : традиции и перспективы развития. *SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION*. Vol. II, Rezekne, 391–400. (Індексується у міжнародній наукометричній базі *Web of Science*).
- 29.Благова, Т.О. (2015). Формування теоретичних основ хореографічної освіти в контексті танцювальної культури античності. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*, 4–5, 148–159.
- 30.Благова, Т.А. (2015). Особенности хореографического образования в системе театральных учебных заведений. *Modern Science – Moderní věda – Praha*. Ceska republika, Nemoš, 2, 69–76.
- 31.Благова, Т.О. (2015). Динаміка формування теоретичних основ хореографічної освіти: історико-культурологічний контекст. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology: The journal is published*

by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, III (24), Issue 48. Budapest, 21–24.

- 32.Благова, Т.О. (2015). Формування теорії української народної хореографії в історико-культурологічному вимірі. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology : The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe*, III (30), Issue 59. Budapest, 27–30.
- 33.Благова, Т.О. (2016). Динаміка формування концептів професії балетмейстера в Україні (на матеріалі творчості П.П. Вірського). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Педагогічні науки*, 4 (86). Житомир: ЖДУ, 24–29.
- 34.Благова Т.О. (2017). Професійно-практична підготовка хореографа в умовах вищої педагогічної освіти. *Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал*, 1(83), 48–52.
- 35.Благова Т.О. (2017). Дослідження етапів професіоналізації народно-сценічної хореографії в історико-культурній динаміці. *Науковий журнал «ScienceRise: Pedagogical Education»*, 7 (15), 36–40.
- 36.Благова Т.О. (2018). Формування концептів професії балетмейстера у контексті розвитку української хореографічної освіти. *Естетика і етика педагогічної дії*, 17, 140–151.
- 37.Благова Т.О. (2018). Пріоритети професійно-практичної підготовки хореографа в умовах закладів вищої освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання: науковий журнал: вип. 1(11) / гол. ред. Ніколаї Г.Ю. Суми: ФОП Цьома С.П.*, 3–10.
- 38.Благова Т.О. (2018). Формування професійних компетентностей балетмейстера-педагога у структурі вищої хореографічної освіти: теоретичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Педагогічні науки*, 3 (94). Житомир: ЖДУ, 21–26.
- 39.Благова Т.О. (2019). Етапи професіоналізації бальної хореографії в історико-культурній динаміці. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання: науковий журнал: вип. 1–2(13–14) / гол. ред. Ніколаї Г.Ю. Суми: ФОП Цьома С.П.*, 3–13.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

- 40.Благова, Т.А. (2013). Формирование творческих способностей личности ребенка в процессе хореографической деятельности. *Современные проблемы общей и коррекционной педагогики и психологии детства: материалы IX Всероссийской с международным участием научно-практической конференции. Новосибирск, 23-24 мая 2013 г.* под ред. Г.С. Чесноковой, А.Ю. Зверковой. Новосибирск: НГПУ, Часть 1, 231–235.
- 41.Благова, Т.О. (2014). Мистецькі навчально-виховні комплекси як форма організації хореографічної освіти. *Тенденції і перспективи розвитку світового хореографічного мистецтва: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 18-19 листопада 2013 р.* Полтава: ПНПУ, 8–12.

- 42.Благова, Т.А. (2014). Инновационный потенциал профессиональной подготовки магистров хореографии в системе непрерывного педагогического образования. *Традиции и инновации в судьбах национальных образовательных систем: сборник научных трудов Международной научно-практической конференции, посвященной 190-летию К.Д. Ушинского, 10-11 апреля 2014 г.*, Курск, 87–93.
- 43.Благова, Т.О. (2014). Інноваційний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців сучасної бальної хореографії. *Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (ред. В.В. Чуба). Херсон: МПП «Издательство «ІТ», 25–28.
- 44.Благова, Т.О. (2014). Ритміка у системі професійно-педагогічної підготовки вчителя. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Умань, 23-24 травня 2014 р.* ред. кол.: О.В. Дудник, Л.М. Андрощук. Умань : ФОП Жовтий О.О., 16–20.
- 45.Благова, Т.О. (2014). Концепція «рухової пластики» Е. Жака-Далькроза в сучасній системі початкової хореографічної освіти. *Виховний та мистецький вплив сучасного хореографічного мистецтва на розвиток творчих здібностей молоді: тенденції та перспективи розвитку. Методичний посібник*. ред. О.А. Плахотнюк. Львів : ЦТДЮГ, 79–89.
- 46.Благова, Т.О. (2015). Науково-творча робота студентів-хореографів як перспективний напрям професійної хореографічної підготовки. *Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. ред. В.В. Чуба. Херсон: МПП «Издательство «ІТ», 35–38.
- 47.Благова, Т.О. (2015). Формування професійних компетенцій майбутнього вчителя-хореографа: на матеріалах спецкурсів за вибором. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Умань, 16 травня 2015 р.* / ред. кол.: О.В. Дудник, Л.М. Андрощук. Умань: ФОП Жовтий О.О., 15–19.
- 48.Благова, Т.О. (2016). Пріоритети професійної підготовки вчителя-хореографа до організаційно-творчої роботи у хореографічному колективі. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, Умань, 25 червня 2016 р.* / ред. кол. : Л.М. Андрощук (гол. ред.), Л.П. Ятло, С.В. Куценко. Умань: ФОП Жовтий О.О., 16–21.
- 49.Благова, Т.О. (2016). Новаторські танцювальні системи як чинник розвитку хореографічної освіти на початку ХХ століття. *Сучасне хореографічне мистецтво: підґрунтя, тенденції, перспективи розвитку: навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. заклад.* упорядн. О.А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 46–53.
- 50.Благова, Т.О. (2017). Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади у системі неперервної хореографічної освіти. *«Художні практики та*

мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності»: *IV Всеукр. наук. прак. конф., Полтава, 29-31 березня 2017 р: тези доповідей.*, 11–15.

51. *Vlahova, T.* (2017). Professional training of the teacher-choreographer to organizational-creative work in choreographic collective. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Суми, 11–12 грудня 2017 р.* Суми: ФОП Цьома С. П., 37–38.
52. *Благова, Т.О.* (2018). Сучасні пріоритети професійно-практичної підготовки педагога- хореографа в структурі вищої педагогічної освіти. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференція “Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна”, Полтава, 5–6 березня. 2018 р.* Полтава: ТОВ «АСМІ», 88–89.
53. *Благова, Т.О.* (2019). Форми організації вищої хореографічної освіти в Україні. *Матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. «Художні практики та мистецька освіта у крос культурному просторі сучасності», Полтава, 7-8 жовтня 2019 р.* Полтава: ПНПУ, 7–12.
54. *Благова, Т.А.* (2019). Инновационный потенциал хореографической подготовки в условиях начальных специализированных художественных учебных заведений. *Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Инновация – 2019. Вызовы времени».* Минск, Республика Беларусь, 2019. 257–259.
55. *Благова, Т.О.* (2020). Танцювальна інноватика першої третини ХХ століття у формуванні концепцій хореографічної освіти. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada.* Pp. 323–329. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Опубліковані праці, які додатково висвітлюють результати дослідження:

56. *Благова, Т.О.* (2009). Розвиток шкільної і професійної мистецької освіти на Полтавщині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Полтава: Оріяна, 240.
57. *Vlahova, Tatyana* (2014). The specificity of professional development of a teacher-choreographer in terms of the higher pedagogical education. *British Journal of Science, Education and Culture*, 1. (5) (January-June). Vol. V. “London University Press”. London, 413–419.
58. *Благова, Т.О.* (2015). Хореографічна освіта в системі початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. *Науковий огляд (Scientific review): міжнародний науковий журнал*, 5 (15), 71–79.
59. *Благова, Т.О.* (2016). Динаміка розвитку школи українського народного танцю (у контексті діяльності видатних педагогів-хореографів ХХ ст.) / *Współczesne problemy kultury i sztuki : monograph; Scientific editors : dr Karolina Janczy, dr Olga Lukovska, dr Tetyana Nestorenko.* Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 250–260.

60.Благова, Т. О. (2020). Формування правильного дихання як складник професійної підготовки педагога-хореографа. / *Kultura fizyczna, pedagogika, zdrowie i fizjoterapia. Monografia*. Starogard Gdański, Poland, 120–129.

АНОТАЦІЇ

Благова Т.О. Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Полтава. 2021.

У дисертації вперше цілісно проаналізовано генезу й розвиток хореографічної освіти в Україні впродовж XX – з початку XXI століття. Схарактеризовано формування її методологічних засад у філософсько-культурологічному аспекті, виокремлено сутнісні ознаки професіоналізації танцювальної підготовки в різних історичних моделях. Визначено особливості становлення теорії хореографічної освіти у вимірі історичних, соціокультурних і мистецьких детермінант. На основі визначених критеріїв розроблено періодизацію розвитку хореографічної освіти в Україні у XX – на початку XXI століття. Досліджено структуру, динаміку розвитку форм організації, специфіку змісту допрофесійної, неформальної та професійної хореографічної освіти в Україні. Виявлено й систематизовано мистецько-педагогічний досвід відомих українських балетмейстерів, розкрито їхній внесок у формування теоретичних і практичних концептів національної хореографічної школи. Узагальнено провідні прогресивні тенденції розвитку хореографічної освіти в Україні та обґрунтовано перспективи їхнього творчого використання в сучасних соціокультурних умовах.

Ключові слова: хореографічна освіта, хореографічна школа, хореографічна педагогіка, хореографічна підготовка, хореографічне просвітництво, хореографічне аматорство, балетмейстер, педагог-хореограф, мистецько-педагогічна діяльність.

Благова Т.А. Развитие хореографического образования в Украине (XX – начало XXI века). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Полтава. 2021.

В диссертации впервые целостно проанализированы генезис и развитие хореографического образования в Украине в период XX – с начала XXI века. Охарактеризовано формирование ее методологических основ в философско-культурологическом аспекте, выделены существенные признаки профессионализации танцевальной подготовки в различных исторических моделях. Определены особенности становления теории хореографического образования в измерении исторических, социокультурных и художественных детерминант. На основе определенных автором критериев разработана

периодизация развития хореографического образования в Украине в XX – начале XXI века. Исследована структура, динамика развития форм организации, специфика содержания допрофессионального, неформального и профессионального хореографического образования в Украине. Выявлен и систематизирован художественно-педагогический опыт известных украинских балетмейстеров, раскрыто их вклад в формирование теоретических и практических концептов национальной хореографической школы. Обобщено ведущие прогрессивные тенденции развития хореографического образования в Украине и обоснованно перспективы их творческого использования в современных социокультурных условиях.

Ключевые слова: хореографическое образование, хореографическая школа, хореографическая педагогика, хореографическая подготовка, хореографическое просветительство, хореографическая самодеятельность, балетмейстер, педагог-хореограф, хореографическая деятельность, художественно-педагогическая деятельность.

Blahova T. O. Development of choreographic education in Ukraine (XX – beginning of XXI century). – Manuscript.

The dissertation for a scientific degree of the Doctor of Pedagogy Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava. 2021.

The genesis and development of choreographic education in Ukraine during the XX – from the beginning of the XXI century are completely analyzed in the dissertation for the first time. Choreographic education is presented as an object of interdisciplinary discourse, an intermediate socio-cultural phenomenon in the field of art education. The phenomenon of choreographic education is interpreted as a kind of retransmitter of socio-cultural dynamics, which accumulates cultural, artistic, ethnic, ideological, artistic, aesthetic and pedagogical guidelines of a particular historical period in a specific way, its characteristic methods and means. It is substantiated that the key concept – choreographic education – is a complex morphological and lexical content system that covers a set of meanings, essential characteristics, terminological components.

The formation of methodological bases of choreographic education in the philosophical and cultural aspect is characterized; the essential features of professionalization of dance training in different historical models are singled out. Peculiarities of formation of theoretical concepts of choreographic education in the dimension of historical, sociocultural, artistic and pedagogical determinants are denoted. Their gradual diversification within each of the directions of dance art is analyzed. The interrelation and interdependence of cultural, artistic and educational processes in the development of choreography in different historical formations is revealed.

Based on the analysis of a wide range of information resources, the structure, dynamics of development of forms of organization, the specifics of the content of pre-professional, non-formal and vocational choreographic education in Ukraine are studied. It was found out that pre-professional choreographic training of children and

students during the studied historical period ensured the implementation of various educational tasks and was formed in the educational and artistic fields in single-profile and multidisciplinary institutions of different functional purpose. It was researched that non-formal choreographic education was realized in the structure of the cultural and educational field in a variety of non-institutional forms of education, united centers of professional and amateur dance performance, which correlated with each other in organizational, creative and semantic areas. It was revealed that professional choreographic education in Ukraine functioned in different types of specialized educational institutions of humanitarian profile. They provided multilevel training of choreographers-performers, leaders of amateur and professional dance groups, organizers and methodologists of club and choreographic amateur performances, choreography teachers for different types of educational institutions, choreographers, directors.

Based on certain criteria, the author's periodization of the development of choreographic education in Ukraine in the XX – early XXI century: 1900 – 1920 – the period of formation of professional and active development of pre-professional (in the structure of general education institutions of various departments) forms of choreographic education in different government and political regimes; 1920 – 1929 – the period of syncretism of professional and amateur forms of choreographic education, intensification of choreographic innovation in the conditions of national and cultural revival of Ukraine as a part of the Soviet Union; 1930 – 1959 – the period of centralization, structural definition, controversial development of choreographic education in the conditions of total ideologization and unification of the content of mass amateur and professional art; 1960 – 1990 – the period of diversification of forms, semantic types, directions of amateur and professional choreographic education on the background of the renaissance of Soviet dance culture; 1991 – 2010 – the period of modernization of choreographic education in the context of reforming general and professional art education in independent Ukraine, stimulated by a number of legal documents and government programs in the fields of education and culture.

The artistic and pedagogical experience of famous Ukrainian choreographers is revealed and systematized, their contribution to the formation of theoretical and practical concepts of the national choreographic school is revealed. The leading progressive tendencies of development of choreographic education in Ukraine are generalized; the prospects of their creative use in the formation of the theory and practice of choreographic education in modern socio-cultural conditions are substantiated.

Key words: choreographic education, choreographic school, choreographic pedagogy, choreographic training, choreographic education, choreographic amateur, choreographer, teacher-choreographer, art and pedagogical activity.

Підписано до друку 07.04.2021 р.
Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 1,9.
Наклад 100. Зам. № 2042.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.

